

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยแยกนำเสนอออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ผลการศึกษาระบบการทำฟาร์ม การตัดสินใจ และรูปแบบในการทำไร่นาสวนผสมของเกษตรกร ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพ และตอนที่ 2 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจของเกษตรกรในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาเชิงปริมาณ

ตอนที่ 1 : ระบบการทำฟาร์ม การตัดสินใจและรูปแบบในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

การศึกษาระบบการทำฟาร์ม การตัดสินใจ และรูปแบบในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ของครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอควนขนุน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่ได้จากการคัดเลือกแกนนำเกษตรกรใน 2 ตำบล จำนวน 16 คน ทั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มเกษตรกรในการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ 1 เป็นเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ และกลุ่มที่ 2 เป็นเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มละ 8 คน รายละเอียดผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือน

ทั้งหมดของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ทำการสัมภาษณ์จากทั้งสองกลุ่มเป็นเพศชาย โดยเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีอายุเฉลี่ย 50 ปี มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่มีอายุเฉลี่ยเพียง 43 ปี อีกทั้งหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีการศึกษาอยู่ระหว่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จนถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ต่างจากเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่ทั้งหมดมีการศึกษาเพียงภาคบังคับในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 เท่านั้น นอกจากนี้พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีจำนวนเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4 คน

1.2 พื้นที่ถือครองและการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

ลักษณะพื้นที่ถือครองและการใช้ประโยชน์จากที่ดินในการทำการศึกษามีความแตกต่างกันระหว่างเกษตรกร 2 กลุ่ม โดยสามารถแยกนำเสนอในแต่ละตำบล ดังต่อไปนี้

1.2.1 ตำบลดอนทราย เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 61 ไร่ มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างเห็นได้ชัด ที่มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยเพียง 11 ไร่ เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองทั้งหมดและไม่มีการใช้ประโยชน์

จากที่ดินของผู้อื่น โดยแบ่งพื้นที่บางส่วนเท่านั้น โดยเฉพาะส่วนที่เป็นพื้นที่ทำนาเดิมมาทำไร่ นาสวนผสมฯ ทั้งนี้เพราะที่ดินถือครองอยู่อย่างกระจัดกระจาย จึงมักจะเลือกพื้นที่ทำนาที่มีแปลงขนาดใหญ่พอสมควร หรือแปลงเล็กๆ ที่ผืนนาติดกันสามารถรวมเป็นแปลงใหญ่ได้มาปรับพื้นที่เพื่อทำไร่ นาสวนผสมฯ นอกจากนี้เกษตรกรกลุ่มนี้ยังได้ให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองทั้งในลักษณะของการให้ญาติทำฟรี และจ้างของที่นาให้กับเพื่อนบ้าน ในการทำไร่สวนผสม หรือการปลูกพืชผสมผสานของเกษตรกรกลุ่มนี้ พบว่าดำเนินการในพื้นที่ขนาดแตกต่างกันไป ตั้งแต่ 2 ไร่ จนถึง 23 ไร่ นอกจากการทำไร่ นาสวนผสมฯ แล้ว เกษตรกรเหล่านี้ยังมีการทำสวนยางในพื้นที่ระหว่าง 40-60 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งเป็นอาชีพหลักของครัวเรือน และมีการทำนาข้าวเพิ่มเติมอีกจากในพื้นที่ที่ทำไร่ นาสวนผสมฯ เป็นพื้นที่ขนาดพื้นที่ระหว่าง 4-6 ไร่ มีบางครัวเรือนทำนาหญ้าสวนมะนาว และปลูกผักสวนครัวควบคู่ไปด้วย

1.2.2 ตำบลบันนัด การถือครองพื้นที่โดยรวมของเกษตรกรที่ทำไร่ นาสวนผสมฯ พบว่ามีพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ย 21.5 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่นาเฉลี่ย 8 ไร่ มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่ นาสวนผสมฯ ซึ่งมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 17 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่นาเฉลี่ย 8.5 ไร่ อาชีพหลักของเกษตรกรในพื้นที่บริเวณนี้มักจะระบุว่าเป็นการทำนา แม้จะมีพื้นที่ทำนายน้อยกว่าพื้นที่สวนยางก็ตาม รองลงมาเป็นการทำสวนยางพารา และปลูกผักตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินของผู้อื่นเพื่อทำนาหรือปลูกผัก โดยการรับจ้างหรือใช้พื้นที่ของญาติที่ไม่มีแรงงานเพียงพอในการทำเกษตรมาใช้ประโยชน์ทั้งในลักษณะของการเช่า หรือทำฟรีโดยไม่เสียค่าเช่า

1.3 การใช้แรงงานในการเกษตร

แรงงานที่เป็นแรงงานประจำของครัวเรือนทั้งสองกลุ่มมีจำนวนระหว่าง 1-3 คน โดยมีพ่อบ้านและ/หรือแม่บ้านเป็นแรงงานหลัก บางครัวเรือนมีแรงงานเกษตรจากบุตรซึ่งทำงานอยู่กับบ้านโดยมักจะช่วยกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิต ในขณะที่บางครัวเรือนมีแรงงานประจำเพียง 1 คน ซึ่งมักจะเป็นพ่อบ้านหรือแม่บ้าน เกือบทุกครัวเรือนมีสมาชิกทำงานนอกภาคเกษตร โดยเฉพาะแรงงานบุตร ซึ่งอยู่ในวัยหนุ่มสาว โดยพบว่ามีทั้งที่ทำงานนอกภาคเกษตรโดยอาศัยอยู่กับบ้าน ลักษณะของงานที่ทำได้แก่ ค้าขาย รับราชการ รับจ้าง และทำงานนอกภาคเกษตรที่ออกไปอยู่ต่างจังหวัด ซึ่งพบว่ามีการทำธุรกิจส่วนตัว และทำงานเป็นพนักงานบริษัทเอกชน การจ้างแรงงานนอกภาคเกษตรพบได้มากในครัวเรือนเกษตรกรที่ทำนา ซึ่งส่วนใหญ่มีการจ้างแรงงานในการไถเตรียมดินเก็บเกี่ยวและนวดข้าว ส่วนในการทำสวนยางพาราหากครัวเรือนใดมีแรงงานเพียงพอหรือสวนยางอยู่ใกล้บ้านเจ้าของมักจะนิยมกรีดยางทั้งหมด แต่หากแรงงานในครัวเรือนมีไม่เพียงพอหรือสวนยางอยู่ไกลเกินไปจำเป็นต้องใช้แรงงานจ้างกรีดยาง ซึ่งเป็นการจ้างในลักษณะของการแบ่งผลผลิตในสัดส่วน 50:50 โดยเจ้าของสวนยางต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาสวนยาง เช่น ค่าปุ๋ย ค่าไถ ค่ายหญ้า เป็นต้น

1.4 รายได้และรายจ่ายทางการเกษตร

เนื่องจากลักษณะพื้นที่และกิจกรรมทางการเกษตรที่พบใน 2 ตำบล มีความแตกต่างบ้าง ในกิจกรรมหลักที่ทำ จึงส่งผลให้รายได้จากการเกษตรต่างไปด้วย ซึ่งพอจะแยกนำเสนอ ดังต่อไปนี้

1.4.1 เกษตรกรในตำบลดอนทราย มีรายได้มาจากการทำสวนยางเป็นหลัก ทั้งนี้ยางเป็นที่ที่มีการปลูกแทบทุกครัวเรือนในกลุ่มของเกษตรกรที่ทำไร่สวนผสมฯ นอกจากนี้ยังมีรายได้จากไม้ผลบ้าง แต่ก็ยังถือว่าไม่มากนัก เพราะสวนใหญ่ยังให้ผลผลิตไม่เต็มที่ บางครัวเรือนนอกจากมีรายได้จากสวนยางและไม้ผลแล้ว ยังมีรายได้จากการขายพืชผักและพืชหลังนา สำหรับรายได้จากการทำนาพบได้บ้างในบางครัวเรือนที่มีพื้นที่นาข้าวขนาดใหญ่โดยมักจะขายข้าวบ้างหากเหลือจากการบริโภค แต่เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมทำนาโดยเน้นเพื่อการบริโภคเป็นสำคัญ จึงมักจะทำในพื้นที่ไม่มากนัก และมักนิยมเก็บผลผลิตข้าวสำรองไว้สำหรับบริโภคในปีต่อไป เพื่อลดความเสี่ยงจากการทำนาที่อาจจะไม่ได้ผล สำหรับรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงโคเนื้อ สุกร และการเลี้ยงปลาบ้าง และมีบางรายมีรายได้จากการเลี้ยงไก่พื้นเมืองบ้างเล็กน้อย เมื่อพิจารณาโดยละเอียดพบว่าครัวเรือนเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีทั้งครัวเรือนที่มีรายได้สุทธิจากการเกษตรมากกว่ารายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากเกษตรกรมีที่ดินมาก และมีแรงงานในครัวเรือนทำการเกษตรมาก และครัวเรือนที่มีรายได้สุทธิจากการเกษตรน้อยกว่ารายจ่าย โดยเกษตรกรกลุ่มหลังนี้มักจะเป็นผู้ที่มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย และมีแรงงานในครัวเรือนจำกัด จำเป็นต้องหารายได้จากนอกภาคเกษตรเข้ามาเสริม เพื่อให้มีรายได้รวมเพียงพอกับรายจ่าย

1.4.2 เกษตรกรในตำบลบันแต มีรายได้หลักที่เป็นตัวเงินจากการปลูกผัก รองลงมาคือจากการทำสวนยาง และการทำนาตามลำดับ เพราะเขตนี้สามารถทำนาได้เพียงปีละครั้ง เพราะอยู่นอกเขตชลประทาน อีกทั้งสวนยางก็มีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ลุ่มส่วนใหญ่น้ำท่วมถึง จึงไม่เหมาะกับการทำสวนยาง เว้นแต่ได้มีการปรับพื้นที่ใหม่ นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ คือ โคขุน เลี้ยงสุกร และไก่พื้นเมืองด้วยเป็นส่วนน้อย

1.5 การกู้ยืมและความสามารถในการชำระคืนเงินกู้

เกษตรกรที่ทำไร่สวนผสมฯ มีทั้งที่มีหนี้สินและไม่เป็นหนี้สิน โดยเกษตรกรที่มีหนี้สินพบว่ามีหนี้เฉลี่ย 104,690.63 บาท ส่วนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่สวนผสมฯ มีหนี้สินแทบทุกครัวเรือน มีเพียงรายเดียวเท่านั้นที่ไม่มีหนี้สิน โดยเกษตรกรกลุ่มนี้มีหนี้สินเฉลี่ย 124,675 บาท แหล่งเงินกู้ที่สำคัญที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) รองลงมาเป็นสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน และเงินกู้ธนาคารแบบ ตามลำดับ เกษตรกรแต่ละรายอาจจะ มี เจ้าหนี้หลายราย วัตถุประสงค์ในการกู้เงินส่วนใหญ่กู้เงินเพื่อทำการเกษตร และใช้จ่ายทั่วไป

ในครัวเรือน เกษตรกรในตำบลดอนทรายบางรายประสบกับปัญหาเรื่องการใช้หนี้คืน โดยให้เหตุผลว่ารายได้ไม่พอกับรายจ่าย โดยเฉพาะรายได้จากภาคเกษตรที่ไม่ค่อยดี การแก้ปัญหา มักจะทำโดยการกู้เงินจากแหล่งอื่นมาหมุนเวียนใช้หนี้ ขณะที่ครัวเรือนในตำบลบันแต่ไม่มีปัญหาในเรื่องนี้มากนัก เนื่องจากทั้งหมดมีรายได้สูงกว่ารายจ่ายและยังมีรายได้นอกภาคเกษตรคอยจุนเจืออยู่พอสมควรจึงสามารถชำระหนี้ได้ไม่ยาก

1.6 การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบัน

เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ทั้งหมดได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทำไร่นาสวนผสมฯ นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่มได้เข้าร่วมกลุ่มหรือสถาบันต่างๆ อย่างน้อย 3 กลุ่ม โดยมักจะเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันที่ให้บริการด้านการเงินเป็นหลัก ได้แก่ กลุ่มลูกค้า ธกส. สหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้เกษตรกรแต่ละรายยังเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ที่ไม่เป็นทางการตามลักษณะของการทำการเกษตรของตน เช่น เกษตรกรที่ปลูกผักเป็นหลักมักจะเป็นสมาชิกของกลุ่มปลูกผัก เกษตรกรปลูกพริกมักจะเป็นสมาชิกของกลุ่มปลูกพริก เป็นต้น ซึ่งกลุ่มในลักษณะนี้มีอยู่หลายกลุ่มในทั้งสองตำบล

1.7 ระบบการปลูกพืช

จากการศึกษาระบบการปลูกพืชในพื้นที่ศึกษา สามารถแบ่งออกเป็นระบบการผลิตได้ 5 ระบบย่อย คือ

1.7.1 ระบบการทำนา แบ่งออกเป็น 2 ระบบย่อยคือ

(1) นาปีแบบหว่านเทือกหรือหว่านข้าววงหรือการทำนาหว่านน้ำตมแผนใหม่ วิธีการทำนาแบบนี้คล้ายๆ กับการตกกล้า มีการเตรียมดิน และทำเทือก หรือคราดให้เสมอกัน แต่จะต่างกันในส่วนของการควบคุมน้ำ โดยเมื่อทำเทือกหรือปรับเทือกให้เสมอกันครั้งสุดท้ายแล้ว ต้องปล่อยน้ำออกให้แห้ง จากนั้นให้ชักร่องหรือทำร่องให้เป็นแปลงย่อย ที่มีความกว้าง 3-4 เมตร เพื่อให้เทือกแห้งดียิ่งขึ้น เสร็จแล้วจึงนำข้าววงที่เตรียมไว้มาหว่านลงในแปลงย่อยๆ นั้น การปลูกข้าวแบบหว่านข้าววงหรือการปลูกแบบนาหว่านน้ำตม ในพื้นที่บางแห่ง ซึ่งเป็นที่ลุ่มไม่สามารถระบายน้ำออกได้และบางพื้นที่ดินมีลักษณะเป็นดินเปรี้ยว เกษตรกรจะเตรียมดินเหมือนกับการทำนาดำแล้วทิ้งให้ตกตะกอนเพื่อให้ น้ำที่ขังอยู่ใต้อัน ในระหว่างที่ตกตะกอนนั้นให้รีบหว่านข้าววงลงไป เมล็ดข้าวซึ่งหนักกว่าตะกอนจึงตกถึงผิวดินก่อน และตะกอนบางส่วนจะตกลงไปทับเมล็ดข้าวอีกทีหนึ่ง ทำให้น้ำไม่สามารถพัดพาเมล็ดข้าววงลอยไปที่อื่นได้ เมื่อตะกอนตกหมดแล้ว น้ำจะใส ทำให้น้ำเมล็ดข้าวได้รับแสงแดดที่ผ่านน้ำลงไป หลังจากนั้นข้าวจะเริ่มงอกและเจริญเติบโตต่อไป การทำนาระบบนี้เป็นการทำนาแบบไม่ประณีต ใช้แรงงานน้อย จึงเป็นที่นิยมกันมาก พบทำกันมากในพื้นที่ที่มีลักษณะของดินเป็นดินเหนียว มีการระบาย

น้ำเลว ปริมาณน้ำฝนมีมากเพียงพอที่จะทำนาปีได้ พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรเลือกปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์ กข.5 และ กข.7 ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์ส่งเสริม นอกจากนี้ยังมีการใช้ข้าวสังข์หยด ข้าวเจียง ข้าวเล็บนก ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง

- การเตรียมดิน การทำนาปีแบบหว่านนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มเตรียมดินด้วยการไถตะไคร่โดยใช้รถไถเดินตามหรือรถแทรกเตอร์ แล้วแต่ขนาดของฟาร์ม ถ้ามีเนื้อที่มากนิยมจ้างรถแทรกเตอร์ขนาดใหญ่ ถ้าหากมีพื้นที่ไม่มากเกษตรกรจะใช้รถไถเดินตาม โดยจะเริ่มเตรียมดินในช่วงประมาณเดือนสิงหาคม-กันยายน แล้วทิ้งไว้ประมาณ 2-3 สัปดาห์เพื่อร่อนหลังจากนั้นจึงไถแปร เตรียมพื้นที่ทำเทือก และหว่านเมล็ดข้าวเปลือกในอัตรา 10 - 15 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งอัตราเมล็ดพันธุ์ที่ใช้นี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสภาพทางธรรมชาติด้วย หากช่วงที่หว่านกล้าฝนทิ้งช่วงหรือขาดน้ำ และอยู่นอกเขตการชลประทานต้นกล้าจะแห้งตายได้ ในขณะที่เดียวกันหากเกิดฝนตกหนัก น้ำท่วมแปลงต้นกล้าเสียหายก็ต้องหว่านซ้ำอีก

- การควบคุมวัชพืชในนาข้าว ส่วนใหญ่เกษตรกรทำการถอนวัชพืชเพียงครั้งเดียวพร้อมกับการข่มต้นกล้าในบริเวณที่ต้นกล้าเสียหายหรือไม่งอก วัชพืชที่พบในนาข้าวส่วนใหญ่ ได้แก่ หญ้าผี (ชื่อท้องถิ่น มีลักษณะแตกกอเป็นรูปใบพัด โคนเป็นสีขาว ลำต้นบางสูงชะลูด)

- การใส่ปุ๋ย ส่วนใหญ่นิยมใส่ 2 ครั้ง คือ หลังจากกล้าออกแล้ว 25-30 วัน และเมื่อข้าวมีอายุประมาณ 2 เดือน ปุ๋ยที่ใช้มีทั้งการใช้ปุ๋ยเคมี สูตร 16-20-0 ในอัตราประมาณ 25 - 30 กิโลกรัมต่อไร่ หรือปุ๋ยน้ำชีวภาพที่ได้จากการหมักจากหอยเชอรี่ ที่พบได้มากในนาข้าว หัวเชื้อที่ใช้ในการทำปุ๋ยชีวภาพได้มาจากกรมพัฒนาที่ดิน (พต.)

- การควบคุมโรคและแมลง ศัตรูข้าวสำคัญที่เกษตรกรต้องคอยควบคุมดูแลมีอยู่ 2 ชนิดคือ เพลี้ยไฟ และหอยเชอรี่ ในการกำจัดหอยเชอรี่เกษตรกรนิยมเก็บมาทำปุ๋ยหมักชีวภาพหรือเก็บไปขาย กิโลกรัมละ 1 บาท ซึ่งผู้รับซื้อนำไปทำปุ๋ยชีวภาพเช่นกัน ปุ๋ยหมักชีวภาพที่ทำมาจากหอยเชอรี่นี้ สามารถไปใช้กับพืชชนิดอื่นได้ด้วย ในขณะที่เพลี้ยไฟหากเกษตรกรพบว่ามีการระบาดอย่างรุนแรง จำเป็นต้องใช้สารเคมีบ้าง แต่ในระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมายังไม่พบการระบาดที่รุนแรง

- การเก็บเกี่ยว ในปัจจุบันเกษตรกรนิยมจ้างรถเก็บเกี่ยวในอัตราไร่ละ 300-350 บาทต่อไร่ ขึ้นอยู่กับความสูงของข้าว โดยข้าวที่มีลักษณะพันธุ์สูงจะต้องเสียค่าจ้างแพงกว่าข้าวพันธุ์เตี้ย ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานในครัวเรือนมีน้อย และการจ้างแรงงานคนจะช้าและต้องเสียค่าใช้จ่ายต่อพื้นที่สูงกว่าการจ้างรถเก็บเกี่ยว

- การขาย เกษตรกรนิยมขายข้าวในช่วงปลายฤดู โดยนิยมขายให้กับนายหน้าจากโรงสีในชุมชน แต่ไม่นิยมขายให้กับโรงสีโดยตรง เพราะราคาหน้าโรงสีเท่ากับราคาที่นายหน้าให้ ทั้งนี้นายหน้าจะรับผิดชอบเรื่องการขนส่งทั้งหมดด้วย จึงสะดวกกว่า

(2) ระบบการทำนาปรัง การทำนาปรังนิยมทำกันในเขตที่มีระบบชลประทานเข้าถึงเท่านั้น ซึ่งเกษตรกรสามารถสูบน้ำเข้านาจากคลองชลประทาน เช่น ตำบลพนางตุงมะกอกเหนือ โตนดด้วน เป็นต้น โดยเสียค่าใช้จ่ายฤดูกาลละ 160 บาทต่อไร่ ทั้งนี้เกษตรกรต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โดยเงินที่ได้มาจะนำไปใช้สำหรับจ่ายค่าไฟฟ้าในการสูบน้ำจากฝายซึ่งใช้เครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ พันธุ์ข้าวที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์เดี่ยวที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐเพราะต้องการน้ำน้อย และระยะเวลาเก็บเกี่ยวสั้นกว่าข้าวพันธุ์สูง การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การขายคล้ายกับการทำนาปี ต่างกันตรงที่ต้องคอยดูแลควบคุมปริมาณน้ำไม่ให้น้ำท่วมขัง

1.7.2 ระบบการทำสวนยาง

เป็นระบบที่เกษตรกรเลือกปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง จากข้อมูลที่ได้จากแกนนำเกษตรกร สามารถสรุปรายละเอียดการปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) พันธุ์และวิธีการปลูกยางพารา การปลูกยางพาราในปัจจุบันที่พบเป็นการปลูกตามแนวเกษตรแผนใหม่ ในลักษณะของการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นแถวเป็นแนว และใช้พันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง มักจะปลูกเป็นแถวลงในหลุมขนาด 50 X 50 X 50 เซนติเมตร จำนวนต้นต่อไร่อาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละสวน โดยมากนิยมปลูกในอัตรา 70-80 ต้นต่อไร่ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาปลูก สำหรับสวนที่ได้รับทุนสงเคราะห์จากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางในการปลูกทดแทนยางพันธุ์เก่า มักจะมีจำนวนต้นต่อไร่น้อยกว่ายางที่ปลูกด้วยทุนตนเอง พันธุ์ที่นิยมปลูกมากที่สุด ได้แก่ RRIM600 รองลงมาคือ GT1 และ PB5/5 ตามลำดับ สำหรับวิธีการปลูกเกษตรกรนิยมใช้ต้นยางชำถุงเป็นกล้ายาง โดยเลือกซื้อตามแต่ขนาดและราคาที่เหมาะสม ยิ่งถ้ากล้าต้นมีขนาดใหญ่ ราคา ก็จะยิ่งสูง แต่มีอัตรารอดสูงกว่ากล้าที่มีขนาดเล็ก

(2) การใช้ปุ๋ย ชนิดของปุ๋ยและปริมาณปุ๋ยที่ใช้มีความแตกต่างกันตามอายุของต้นยางและขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ อีกเช่น การได้รับทุนสงเคราะห์การทำสวนยางของเกษตรกร ฐานะทางการเงิน (กรณีที่ไม่ได้รับทุน) ซึ่งหากมีทุนน้อย เกษตรกรจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยจำนวนน้อยกว่าเพื่อลดต้นทุน ปุ๋ยที่นิยมใช้คือ ปุ๋ยเคมีสูตรเสมอ 15-15-15 และสูตร 12-5-14 นอกจากนี้ในปัจจุบันมีเกษตรกรส่วนหนึ่งหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพกันมากขึ้น ทั้งจากการผลิตเองในรูปแบบของการทำสวนตัวเองหรือรวมกลุ่มทำกัน และปุ๋ยชีวภาพสำเร็จรูปที่มีจำหน่ายตามท้องตลาด

(3) การเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรจะเริ่มกรีดยางเมื่อยางอายุ ได้ 7 ปี ขึ้นไป โดยนิยมกรีดยางในช่วงเช้ามีดไม่เกินเวลา 6 นาฬิกา เพราะเชื่อว่าน้ำยางจะออกดีเมื่ออุณหภูมิ ต่ำ อากาศไม่ร้อนจัด สามารถกรีดยางได้นานเป็นพื้นที่กว้าง ระบบการกรีดยางมีอยู่หลายระบบ ตั้งแต่ กรีดยางวันเว้นวัน กรีดยาง 2 วัน เว้น 1 วัน จนถึงกรีดยาง 5 วัน เว้น 1 วัน แล้วแต่ปริมาณน้ำยางที่ต้องการ และความคุ้มค่าของเกษตรกร

(4) การควบคุมโรคและแมลงศัตรูของยางพารา ยางพาราเป็นพืชที่ พบโรคน้อย โรคพืชที่พบได้บ่อย เช่น โรคใบร่วงจากเชื้อรา ซึ่งนิยมแก้ไขด้วยการใช้สารเบเรอร์ 400 เอฟ ทาป้องกัน นอกจากนี้ยังพบโรคยางเปลือกแห้ง เนื่องจากการกรีดยางมากเกินไป ซึ่งเกษตรกร มักจะแก้ไขโดยการเพิ่มวันหยุดกรีดยางมากขึ้น ส่วนแมลงที่เป็นศัตรูยางที่พบมากคือปลวก ต้อง หมั่นตรวจตราทำลายรังให้หมดไม่ให้ปลวกมาทำลายหน้ากรีดยางได้

การปลูกยางส่วนมากนิยมปลูกในที่ดอน เพราะดินยางไม่ชอบน้ำขังนานๆ แต่มาในระยะหลังตั้งแต่ประมาณ 15 ปีที่ผ่านมาได้มีเกษตรกรนำยางไปปลูกในพื้นที่นา ซึ่งได้มีการปรับยกร่องให้สูงขึ้น มาปลูกยางกันอย่างกว้างขวาง

1.7.3 ระบบการปลูกผัก

เกษตรกรในพื้นที่อำเภอควนขนุนบางส่วนมีการปลูกผักควบคู่ไปกับการ ทำนา ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งรายได้หลักสำคัญของเกษตรกรอีกส่วนหนึ่งนอกเหนือจากการทำนาข้าว ชนิดของผักที่ปลูกขึ้นอยู่กับราคาและความต้องการของตลาด โดยมีแม่ค้าคนกลางคอยส่ง สัญญาณให้ว่าควรปลูกผักชนิดใดในแต่ละฤดูกาล ผักที่นิยมปลูกมี ผักคะน้า ผักกาดขาว และผัก กวางตุ้ง โดยบางรายมีแปลงผักแยกออกมาต่างหากจากที่นา แต่ส่วนใหญ่มักจะปลูกผักในที่นา เมื่อเสร็จฤดูกาลทำนา

(1) วิธีการปลูกผัก เป็นการปลูกแบบประณีต คือ มีการยกร่อง เพาะ กล้าผักที่จะปลูกแล้วย้ายมาลงแปลง พร้อมทั้งมีการพรวนดิน และดูแลรักษาอย่างเข้มข้น

(2) แหล่งน้ำที่ใช้ เนื่องจากการปลูกผักต้องใช้น้ำมาก การมีแหล่งน้ำที่ เพียงพอจึงจำเป็นมาก แหล่งน้ำที่ใช้มีมาจาก 4 แหล่ง คือ

- น้ำฝน มีการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ แต่มักมีปัญหาคือ น้ำ มักจะไม่เพียงพอในฤดูแล้ง โดยเฉพาะช่วงที่แล้งจัด หากฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานๆ

- ระบบชลประทาน ในเขตที่มีการชลประทานเกษตรกรนิยม ขุดร่องในแปลงผัก จากนั้นจึงสูบน้ำเข้ามาให้เต็ม ซึ่งเกษตรกรต้องจ่ายค่าใช้น้ำในอัตรา 200 บาท ต่อพื้นที่ 1 ไร่

- น้ำบาดาล เกษตรกรที่อยู่นอกเขตชลประทานที่สามารถขุดเจาะน้ำบาดาลได้ เกษตรกรมักจะนิยมขุดน้ำบาดาลมาใช้ จึงสามารถใช้น้ำบาดาลในการปลูกผัก

- บ่อน้ำตื้น พบโดยทั่วไปในชุมชนชนบทภาคใต้ เป็นการขุดบ่อเพื่อตักหรือสูบน้ำผิวดินมาใช้ การสูบน้ำในปัจจุบันนิยมทำโดยการใช้เครื่องสูบน้ำ อย่างไรก็ตามในบางพื้นที่มักมีปัญหา น้ำไม่พอในฤดูแล้งเช่นกัน

(3) การเตรียมดิน เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งเริ่มประมาณเดือนมกราคมเนื่องจากเป็นช่วงที่ฝนเริ่มหยุดตก เกษตรกรจะเตรียมดินโดยการไถด้วยรถไถเดินตามแล้วทำการยกร่อง เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกผักมากอาจจะมีการจ้างแรงงานมาช่วยยกร่องและใส่ปุ๋ยปุ๋ยฟางคลุมดินในอัตราวันละ 120 บาท/คน โดยทั่วไปจะใช้เวลาเตรียมดินทั้งหมดประมาณ 1 สัปดาห์ ในรายที่มีพื้นที่น้อย แต่แรงงานในครอบครัวมีมาก เกษตรกรมักจะถากหญ้าและยกร่องกันเองโดยใช้แรงงานคน พืชเริ่มฤดูกาลส่วนใหญ่มักจะเป็นผักคะน้า เพราะถือว่าขายได้ราคาดีแต่ปลูกยากกว่าในบรรดาผักที่ปลูกด้วยกัน

(4) การปลูก หลังจากเพาะกล้าได้ประมาณ 7-10 วัน สามารถย้ายต้นกล้ามาปลูกในแปลงโดยให้ระยะห่างในการปลูกของแต่ละต้นขึ้นอยู่กับชนิดของผักนั้นๆ ว่ารัศมีของใบกว้างขนาดไหน

(5) การดูแลรักษาหลังการปลูก เกษตรกรต้องรดน้ำทุกเย็น ส่วนมากใช้เครื่องสูบน้ำรดวันละครั้ง และต้องคอยสอดส่องดูแลโรคและแมลง ถ้าหากพบมากก็อาจจำเป็นต้องใช้สารเคมีในการกำจัด อย่างไรก็ตามในระยะหลัง เกษตรกรเริ่มหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพและสารชีวภาพตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อลดต้นทุนในการปลูกผักและป้องกันอันตรายที่เกิดจากการปลูกผักและการบริโภคผัก ส่วนการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชนั้นเกษตรกรจะใช้บ้างเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น

(6) การเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรจะเก็บผักเมื่อสามารถติดต่อแม่ค้าคนกลางได้หรือมีผู้มารับซื้อ แรงงานที่ให้ส่วนมากเป็นแรงงานในครัวเรือน อาจจะมีการจ้างแรงงานเพื่อตัดรากผักบ้างในรายที่มีผักในปริมาณมากๆ โดยจ่ายค่าจ้างในอัตรา 120 บาทต่อครั้งต่อคน

1.7.4 ระบบการปลูกพริก

เกษตรกรในตำบลบันต๊ะ มีการปลูกพริกกันเป็นจำนวนมาก โดยได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรที่ 8 (สวพ.8) มีเกษตรกรบางรายที่มีรายได้สูงสุดจากการปลูกพริกถึงวันละ 5,000 บาท ในช่วงที่ได้รับผลผลิตเต็มที่ นับว่าพริกเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของเกษตรกรในตำบลบันต๊ะ รายละเอียดการปฏิบัติในการปลูกพริกมีดังต่อไปนี้

(1) พันธุ์พริก พันธุ์พริกที่ปลูกอยู่ในปัจจุบันส่วนมากเป็นพันธุ์พื้นเมือง ได้แก่ พริกมัน พริกจินดา และพริกเหลือง นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ที่กรมวิชาการเกษตรแนะนำให้ปลูกอยู่พันธุ์เดียว คือ พันธุ์ห้วยสีทน ซึ่งเป็นพริกที่ได้จากการปรับปรุงพันธุ์ และคัดพันธุ์จากพริกจินดา พริกพันธุ์นี้มีลักษณะเด่น คือ ผลชี้ขึ้น ผลอ่อนเขียว ผลแก่สีแดงจัด ความยาวประมาณ 4 เซนติเมตร เมื่อทำเป็นพริกแห้งจะให้พริกแห้งที่มีสีแดงเข้มเป็นมัน เหยียดตรง ผิวเม็ดเรียบ ก้านผลค่อนข้างยาว และรสเผ็ดจัด ทรงต้นมีการแตกกิ่งดีประมาณ 3-5 กิ่ง ความสูงประมาณ 1.50 เมตร

(2) ฤดูปลูก พริกสามารถปลูกได้ตลอดปี แต่การปลูกพริกเพื่อทำพริกแห้งต้องวางแผนให้เก็บผักได้ในฤดูแล้ง เพื่อความสะดวกในการตาก

(3) การเตรียมดิน เกษตรกรนิยมปลูกถั่วดำหรือถั่วเขียวเพื่อใช้เป็นปุ๋ยพืชสดเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินก่อนฤดูการปลูกพริก โดยการไถกลบต้นถั่วตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ ซึ่งทำปีละครั้งในช่วงฤดูฝน ตั้งแต่เดือนตุลาคม-มกราคม จากนั้นจึงมีการยกร่องปลูกพริก โดยเกษตรกรนิยมทำแปลงขนาดกว้างประมาณ 4 X 6 เมตร ความยาวไม่จำกัดขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ เมื่อเตรียมแปลงสำหรับปลูกแล้วจะใส่ปุ๋ยคอกในอัตราไร่ละ 300 - 500 กิโลกรัม เมื่อคลุกปุ๋ยคอกให้เข้ากับดินแล้วจะใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ตามอัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ แล้วขุดเป็นหลุมเพื่อกำหนดตำแหน่งปลูกต้นพริกและใช้สารเคมีป้องกัน และกำจัดแมลงชนิดดูดซึม คือ ฟุราดาน โรยในหลุมประมาณหลุมละ 1 ช้อนชา

(4) การเพาะกล้า การปลูกพริกนั้นอาจจะใช้วิธีการปลูกได้หลายวิธี วิธีการปลูกโดยการเพาะกล้าแล้วย้ายปลูกเป็นวิธีที่นิยมมากที่สุด เพราะใช้เมล็ดพันธุ์น้อย สามารถลดต้นทุนการดูแลรักษาได้มาก วิธีการเพาะกล้านั้น สามารถเพาะในแปลงเพาะหรือในกระบะเพาะก็ได้ การเตรียมดินเพื่อเพาะกล้านั้น ให้ย่อยดินให้ร่วนแล้วใส่ปุ๋ยคอกประมาณ 20 กิโลกรัม ต่อเนื้อที่ 5 ตารางเมตร คลุกเคล้าให้เข้ากัน ในเนื้อที่ 5 ตารางเมตรนี้จะใช้เมล็ดพันธุ์ 50 กรัม หว่าน โดยก่อนที่นำเมล็ดพันธุ์ไปหว่านต้องเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ไม่สมบูรณ์และเป็นโรคออกไปก่อน จากนั้นจึงนำเมล็ดนำไปแช่น้ำอุ่น เป็นเวลาประมาณ 30 นาที ใส่ตะแกรงทิ้งไว้พอหมาด ๆ เอาผ้าชุบน้ำให้เปียกแล้วบิดให้แห้งพอไว้ 2 วัน จนมีรากงอกออกมาจากเมล็ด การนำเมล็ดไปหว่านในแปลงเพาะหรือกระบะเพาะ ให้โรยเป็นแถวห่างกันประมาณ 3 นิ้ว กลบด้วยดิน แล้วใช้ฟางคลุมอีกชั้นหนึ่งเพื่อรักษาความชื้น รดน้ำให้ชุ่มเสมอ เมื่อกล้าเริ่มงอกจึงค่อยๆ ดึงฟางออกทีละน้อยเพื่อไม่ให้กระเทือนต้นกล้า เมื่อต้นกล้าอายุได้ 30-40 วัน หรือสูงประมาณ 10 เซนติเมตร ก็พร้อมที่จะย้ายปลูกลงในแปลงใหญ่ได้

(5) การย้ายปลูก เมื่อกล้าพร้อมที่ย้ายปลูกได้แล้ว ควรย้ายปลูกในเวลาเย็น หลังจากย้ายแล้วต้องให้น้ำทันที ถ้าปลูกโดยอาศัยน้ำฝน ต้องดักน้ำรดก่อนจนกว่าต้นพริกจะตั้งตัวได้ หากมีต้นพริกตายต้องรีบปลูกซ่อมทันทีเพื่อให้การเจริญเติบโตเท่ากันกับต้นที่ปลูกรอบแรก

(6) การดูแลรักษา พริกเป็นพืชที่ไม่ต้องการน้ำมากเกินไป ดังนั้นก่อนให้น้ำควรตรวจดูดินบริเวณโคนต้น โดยให้น้ำเอาดินที่มาตรวจสอบด้วยการปั้นเป็นแท่งยาวคล้ายดินสอให้มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 8 เซนติเมตร ถ้าไม่สามารถปั้นได้แสดงว่าความชื้นน้อยไป ถ้าปั้นได้แต่ขาดเป็นช่วงๆ แสดงว่าความชื้นพอเหมาะ ถ้าปั้นได้แต่ไม่มีขาด แสดงว่าความชื้นสูงเกินไป ทั้งในดินร่วนปนทรายและดินเหนียว ถ้ามีความชื้นสูงเกินไปให้แก้ไขโดยการพรวนดินซึ่งสามารถช่วยให้น้ำระเหยออกจากดินได้ ส่วนในกรณีที่ดินแห้งเกินไปและไม่อาจให้น้ำได้ เกษตรกรนิยมใช้วัตถุคลุมดิน จำพวกฟางข้าว และปลูกต้นถั่วช่วยรักษาความชื้นในดินได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการป้องกันวัชพืชไม่ให้ขึ้นด้วย นอกจากนี้อาจจะต้องมีการกำจัดวัชพืช และการพรวนดินหลังจากปลูกพริกแล้ว โดยเมื่อต้นพริกที่ย้ายปลูกมีอายุประมาณ 20 วัน นิยมทำการกำจัดวัชพืชที่ออกขึ้นมา และถ้าพบใบแปลงปลูกว่าดินจับตัวกันแน่นก็ให้พรวนดิน เพราะถ้าดินแน่นอาจทำให้ต้นพริกแคระแกร็นได้

(7) การใส่ปุ๋ย นิยมการใส่ปุ๋ยเคมีซึ่งนอกจากใส่ครั้งแรกระยะเตรียมดินแล้ว หลังจากปลูกพริก เกษตรกรจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเคมีอีก โดยยึดหลักการง่ายๆ คือ ให้ใส่ปุ๋ยครั้งละน้อยๆ แต่บ่อยครั้ง และต้องกลบดินทุกครั้งที่มีการใส่ปุ๋ย ปุ๋ยที่นิยมใช้โดยทั่วไปคือ ปุ๋ยสูตร 15-15-15

(8) การเก็บเกี่ยว เกษตรกรสามารถเริ่มเก็บเกี่ยวพริกได้เมื่อพริกมีอายุ 90 วัน หรือประมาณ 3 เดือน วิธีการเก็บเกี่ยวทำการเด็ดที่ละผลโดยจิกเด็ดที่รอยต่อก้านผลกับกิ่ง ระยะเวลาการเก็บเกี่ยวขึ้นอยู่กับชนิดและความสมบูรณ์ของต้นพริก โดยเกษตรกรจะเก็บเกี่ยวผลผลิตตั้งแต่เช้าจนถึงเวลาเที่ยง แรงงานที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวผลผลิต กรณีที่เกษตรกรมีแรงงานไม่พอจำเป็นต้องจ้างแรงงานเพื่อเก็บเกี่ยว โดยจ้างเก็บในอัตรา กิโลกรัมละ 8 บาท ไม่ว่าราคาพริกอยู่ที่ราคาไหนก็ตาม ส่วนพริกชี้ฟ้า จ้างเก็บวันละ 120 บาทต่อวัน คือ ตั้งแต่เช้าถึงเย็น ระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิตประมาณ 6 เดือน

1.8 ระบบการทำไร่นาสวนผสมตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่

จากการศึกษารูปแบบการทำไร่นาสวนผสม ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากทางสำนักงานเกษตรอำเภอควนขนุน เป็นไร่นาสวนผสมตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรกรจำนวน 8 ราย ใน 2 ตำบลที่ทำการศึกษาคพบว่า มีรูปแบบที่เกษตรกรปฏิบัติซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบดัง รายละเอียดต่อไปนี้

1.8.1 รูปแบบการทำไร่นาสวนผสมฯ โดยขุดเป็นร่องสวนสลักกับคูน้ำ การ

ทำไร่นาสวนผสมฯ แบบนี้เป็นไปตามแผนงานของสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8 จังหวัดพัทลุง ปี พ.ศ. 2536 ซึ่งสนับสนุนการปรับพื้นที่ให้เกษตรกรครัวเรือนละ 3 ไร่ โดยกำหนดรูปแบบในการขุดร่องสวนและคูน้ำไว้แน่นอน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้พื้นที่สูงสุด เน้นให้มีการใช้คันร่องเป็นแปลงสำหรับปลูกไม้ผลเศรษฐกิจและพืชอายุสั้นอื่นๆ โดยกำหนดให้มีขนาดสันร่องกว้าง 10 เมตร คูน้ำกว้าง 4 เมตร ห่องร่องกว้าง 2 เมตร ลึก 1.5 เมตร เมื่อปรับพื้นที่บนร่องโดยเว้นขอบแปลงด้านละ 0.50 เมตร แล้วสามารถยกระดับดินบนร่องสูง 0.75 เมตร เพื่อป้องกันน้ำท่วมและไม่ให้ปลาที่ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงในคูน้ำหนีออกจากคูน้ำ เนื่องจากมีคันร่องกั้นอยู่ หากน้ำแห้งหรือมีน้อยเกินไปเกษตรกรสามารถสูบน้ำจากคลองบริเวณใกล้เคียงเข้าไปเก็บกักไว้ในคูน้ำได้ การทำไร่นาสวนผสมรูปแบบนี้พบในเขตตำบลคอนทรายเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพื้นที่ค่อนข้างเป็นที่ดอนจึงไม่จำเป็นต้องทำเป็นคันร่องรอบแปลง กรณีที่เกษตรกรมีที่ดินมากกว่าขนาดที่ทางราชการขุดให้เกษตรกรมักจะใช้เงินของตนเองในการขุดเพิ่มเติม เพื่อใช้พื้นที่ในการทำไร่นาสวนผสมฯ สำหรับชนิดของไม้ผลที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นมะม่วง กระท้อน ฝรั่ง ส้มโอ มะนาว และมะพร้าว โดยที่พันธุ์ไม้ผลเหล่านี้ที่ทางราชการแจกให้เมื่อขุดยกร่องเสร็จแล้ว หากพันธุ์ไม้ผลที่ได้รับแจกไม่เพียงพอเกษตรกรมีการซื้อเพิ่มเอง การปลูกไม้ผล หรือพืชผักในรูปแบบนี้ต้องทำอย่างประณีต ต้องอาศัยเทคนิคในการจัดการและดูแลรักษาพอสมควร อย่างไรก็ตามเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่รัฐส่งเสริมจึงมักจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปติดตามผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีความรู้คำแนะนำ การแก้ไขปัญหา และเป็นการให้กำลังใจ ตลอดจนประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของโครงการผ่านสื่อต่างๆ ตลอดจนช่วยเหลือในการนำผลผลิตจากไร่นาสวนผสมฯ เข้าประกวดในงานด้านการเกษตรอยู่เสมอ

1.8.2 รูปแบบการทำไร่นาสวนผสมฯ โดยขุดเป็นคันร่องรอบแปลงข้างใน

ขุดขอยเป็นร่องและคูน้ำ การทำไร่นาสวนผสมฯ รูปแบบนี้มีการทำในกลุ่มของเกษตรกรที่ใช้เงินทุนของตนเอง หรือเป็นเงินที่กู้จากสถาบันทางการเงิน โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีพื้นที่แปลงละ 2-8 ไร่ ตามขนาดแปลงที่ดินที่เกษตรกรแต่ละรายสามารถจัดสรรใช้เพื่อการนี้ เนื่องจากไม่ได้มีต้นแบบกำหนดชัดเจนจึงมีความยืดหยุ่นในรายละเอียดที่

ปฏิบัติ กล่าวคือการขุดร่องทำโดยให้มีคันดินกว้างประมาณ 3-10 เมตร คันน้ำกว้าง 3-9 เมตร ลึก 1.5-2 เมตร คันร่องรอบแปลงยกขึ้นให้สูงกว่าระดับพื้นนาเดิมประมาณ 0.5-0.75 เมตร เพื่อป้องกันน้ำท่วมแปลงในฤดูฝน จึงพบทำกันมากในพื้นที่ตำบลบันแต ซึ่งอยู่ในเขตที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ใช้สำหรับปลูกไม้ผลและพืชผัก สำหรับพันธุ์ไม้ผลที่นำมาปลูกได้รับการสนับสนุนตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร จากสำนักงานเกษตรอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ได้แก่ มะม่วง ชมพู ส้มโอ ตะตอ กระท้อน ละมุดฝรั่ง มะนาว เงาะ และมะพร้าว หากพันธุ์ไม้ผลที่ได้รับการสนับสนุนไม่เพียงพอเกษตรกรได้จัดซื้อเพิ่มเอง การปลูกพืชผักชนิดต่างๆ มักจะปลูกเป็นพืชแซม ในขณะเดียวกันในร่องคูยังมีการเลี้ยงปลาอีกด้วย การดูแลรักษาทั้งไม้ผลและพืชผักทำอย่างประณีต เกษตรกรต้องมีความขยันขันแข็ง ติดตามสอบถามเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมเพิ่มเติม อีกทั้งยังมีการดูงานเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมได้รับผลดี

การทำเกษตรในพื้นที่ที่สำรวจที่เป็นพื้นที่ในเขตน้าฝน คือ ตำบลบันแตมีการทำนาเป็นอาชีพหลักและมีการปลูกผักเป็นอาชีพเสริม ก่อนหน้านี้ประมาณ 5-6 ปี เกษตรกรส่วนมากนิยมทำนาเพียงอย่างเดียว ทำให้มีความเสี่ยงต่อการลงทุนสูง บางครั้งยังประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติและราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน การทำไร่นาสวนผสมฯ เริ่มขึ้นประมาณ ปี 2540 โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้ามาส่งเสริมในเรื่องไร่นาสวนผสมฯ มีการนำเกษตรกรบางส่วนไปทัศนศึกษาดูงาน และมีการสนับสนุนขุดร่องสวนให้ รวมทั้งมีเงินอุดหนุนในการปรับเปลี่ยนจากการทำนาข้าวมาเป็นแปลงไร่นาสวนผสมฯ ด้วย

กิจกรรมที่ทำในแปลงไร่นาสวนผสมตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่นี้มักจะประกอบไปด้วย

- นา เนื่องจากอาชีพ ของเกษตรกรดั้งเดิมคือ การทำนา จึงพบมีแปลงนามากกว่าร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด บางรายอาจมีมากถึงร้อยละ 50-60 ของพื้นที่ แต่พื้นที่นาเหล่านี้อาจจะกระจัดกระจาย ไม่ได้รวมเป็นแปลงเดียวกันตามลักษณะการถือครองของเกษตรกรในบริเวณนี้ ดังนั้นแปลงไร่นาสวนผสมฯ ที่พบมักจะเป็นแปลงปลูกไม้ผล พืชผัก เลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงปลาในคูร่องหรือสระน้ำที่ขุดไว้

- การปลูกผัก เป็นกิจกรรมหลักกิจกรรมหนึ่งของไร่นาสวนผสมฯ เป็นแหล่งรายได้ที่เป็นตัวเงินที่สำคัญ ซึ่งอาจมากกว่ารายได้จากการทำนา อีกทั้งยังสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายเดือนในรอบปี เพราะสามารถปลูกผักหมุนเวียนให้เก็บเกี่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

- การเลี้ยงสัตว์ พบมีการเลี้ยงสัตว์น้อย เท่าที่พบ เป็นการเลี้ยงสัตว์จำพวก ไก่ โดยนิยมเลี้ยงกันไม่เกินฟาร์มละ 5 ตัว เนื่องจากเกษตรกรมีเวลาในการดูแลและอาหารน้อย ส่วนไก่พื้นเมืองพบได้น้อยมาก เพราะการเลี้ยงไก่แบบปล่อยให้หากินเองอาจจะทำความเสียหายให้กับพืชผักที่ปลูกได้

- การเลี้ยงปลา พบได้เกือบทุกฟาร์มที่มีการขุดร่องสวน พันธุ์ปลาที่นำมาเลี้ยงส่วนใหญ่ได้จากการรวบรวมพันธุ์หรือซื้อปลาที่มีขนาดใหญ่จากแหล่งน้ำในธรรมชาติบริเวณใกล้เคียง เนื่องจากพันธุ์ปลาเหล่านี้สามารถเอาตัวรอดจากศัตรูตามธรรมชาติได้ดี อาหารที่เลี้ยงจะให้เศษผักที่เหลือจากการขายเป็นสำคัญ

- การปลูกไม้ผล เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นสำคัญ จะจำหน่ายก็ต่อเมื่อมีเหลือจากการบริโภค และแจกจ่าย ชนิดของไม้ผลที่พบมาก ได้แก่ มะพร้าว กระท้อน ส้มโอ มะม่วงเบา

1.9 ระบบการเลี้ยงสัตว์

สภาพการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผู้ทำไร่นาสวนผสมหรือไม่ก็ตาม มักจะมีการเลี้ยงสัตว์อยู่บ้าง แต่ส่วนมากเป็นการเลี้ยงรายย่อย ปริมาณสัตว์ที่เลี้ยงในแต่ละครัวเรือนมีน้อยชนิด สัตว์ที่นิยมเลี้ยงในทั้งสองกลุ่ม ได้แก่ ไก่พื้นเมือง โคเนื้อ และสุกร

1.9.1 การเลี้ยงโค ที่พบในพื้นที่ที่สามารถแบ่งเป็น 2 ระบบย่อยคือ

- การเลี้ยงโคแบบผูกให้กินหญ้าตามธรรมชาติ การเลี้ยงในรูปแบบนี้เจ้าของสัตว์เลี้ยงนิยมผูกหรือล่อมสัตว์ในทุ่งหญ้าหรือในแปลงของตนเอง โดยการย้ายที่ล่อมหมุนเวียนกันไปตามบริเวณที่มีหญ้าเพียงพอ และอาจจะมีการปล่อยให้กินซึ่งข้าวในช่วงหลังการเก็บเกี่ยว และมีการให้กินฟางรดด้วยกากน้ำตาลบ้างในฤดูแล้งเมื่อหญ้าขาดแคลนโดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทาน ลักษณะโรงเรือนมักจะสร้างแบบง่ายๆ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น หลังคาอาจมุงด้วยจากหรือสังกะสี พันธุ์ที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมือง เพราะเลี้ยงง่ายอีกทั้งเกษตรกรมีความเคยชิน นอกจากนี้ยังต้านทานโรค และเข้ากับสภาพอากาศร้อนได้ดี การขายสามารถทำได้ง่าย เพราะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่

- การเลี้ยงโคขุน เกษตรผู้เลี้ยงโคขุนมักจะทำการรวบรวมพันธุ์โคจากในพื้นที่คราวละ 8-10 ตัว นำมาให้อาหารยาถ่ายพยาธิ และตัดหญ้าให้กิน ขุนให้อ้วน บางครั้งอาจให้อาหารข้นบ้าง ใช้เวลาขุนประมาณ 2 เดือน จึงจำหน่าย โดยมีพ่อค้ามารับซื้อถึงที่

1.9.2 การเลี้ยงสุกร เป็นการเลี้ยงเพื่อเสริมรายได้ ส่วนมากเป็นการเลี้ยงสุกรขุนหรือเลี้ยงแม่พันธุ์เพื่อจำหน่ายลูกสุกร ในลักษณะของผู้เลี้ยงรายย่อย โดยเฉลี่ยถ้าเป็นสุกรแม่พันธุ์จะเลี้ยงไว้ 1-2 ตัว ถ้าเป็นสุกรขุนจะเลี้ยงมากกว่าเล็กน้อย พันธุ์ที่เลี้ยงมักจะเป็นพันธุ์ลูกผสม อาหารที่ใช้เป็นอาหารเม็ดเลี้ยงสุกร เป็นหลัก และอาจมีการนำเศษอาหารที่เหลือจากการบริโภค เศษผักจากแปลงที่ปลูกมาใช้เป็นอาหารด้วย ส่วนการตลาดมีพ่อค้ามาติดต่อซื้อถึงหน้าฟาร์ม

1.10 การตัดสินใจของเกษตรกรในการทำกิจกรรมการเกษตร

ในการทำกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อ 1.6 และ 1.7 นั้น มีบริบทพื้นฐานและเหตุผลในการตัดสินใจ ซึ่งสามารถนำมาอธิบายการตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมต่างๆ ได้ดังนี้

1.10.1 การตัดสินใจในการทำนา ข้าวเป็นพืชหลักที่สำคัญของท้องถิ่นที่เกษตรกรในพื้นที่ศึกษายึดถือเป็นอาชีพมานานตั้งแต่อดีต เพราะสภาพพื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบเหมาะสมสำหรับการทำนา อีกทั้งข้าวเป็นอาหารหลักที่ผู้ตั้งถิ่นฐานในยุคแรกให้ความสำคัญอันดับแรกเพื่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน ในอดีตช่วงระยะแรกๆ ของการตั้งถิ่นฐาน การทำนาส่วนใหญ่จึงมุ่งเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ที่เหลือจึงขายตามความจำเป็น แต่ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่มีบางรายที่ผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียวสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากพันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ที่มีคุณภาพดีมีราคาสูง จึงขายข้าวที่ปลูกแล้วซื้อข้าวที่มีราคาต่ำกว่า แต่มีความคุ้นเคยในรสชาติมาบริโภค จะเห็นว่าเหตุผลในการตัดสินใจเลือกพันธุ์ข้าว และวัตถุประสงค์ในการตัดสินใจปลูกแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละยุคสมัย หากพิจารณาเทคนิคในการทำนา ในสมัยปัจจุบันพบว่า รูปแบบและขนาดของการทำนาขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ เช่น ที่ลุ่ม ที่ดอน และการมีระบบการชลประทาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับแรงงานในครัวเรือน ราคาของปัจจัยการผลิตและราคาข้าวอีกด้วย ปัจจัยเหล่านี้เป็นเงื่อนไขให้เกษตรกรเลือกวิธีปฏิบัติและขนาดการผลิตในระบบได้ โดยสภาพพื้นที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบในการทำนาอันดับแรก เช่น ในพื้นที่ที่ลุ่มน้ำท่วมขังสูง นิยมทำนาดำ ส่วนพื้นที่ราบนิยมทำนาหว่าน เป็นต้น ปัจจัยที่สำคัญรองลงมาได้แก่ระบบชลประทานเป็นตัวกำหนดจำนวนครั้งในการทำนาในแต่ละปี จำนวนแรงงานเป็นตัวกำหนดขนาดของการผลิต ส่วนราคาของปัจจัยการผลิตและราคาข้าวอาจจะเป็นปัจจัยที่เกษตรกรต้องพิจารณาว่าทำหรือไม่ทำนาในฤดูกาลนั้นๆ รวมทั้งการกำหนดขนาดพื้นที่ที่จะทำนาในแต่ละฤดูกาล อีกทั้งยังส่งผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นในระยะยาวด้วย ด้วยเหตุนี้ในปัจจุบัน จึงเห็นได้ว่าเกษตรกรทำนาลดลงด้วยเหตุผลที่แรงงานรุ่นใหม่เข้าสู่ระบบการศึกษาเป็นเวลายาวนานขึ้นหรือเข้าสู่อาชีพอื่นๆ มากขึ้น ทำให้ขาดแคลนแรงงานมากขึ้น แม้มีเครื่องจักรเข้ามาช่วยในบางกิจกรรม เช่น การไถนา และการเก็บเกี่ยว แต่การทำนายังต้องใช้แรงงานมากพอสมควรในช่วงของการผลิตเมื่อเทียบกับกิจกรรมเกษตรอื่นๆ ด้วยเหตุนี้เมื่อขาดแคลนแรงงาน กอปรกับราคาข้าวไม่ได้ปรับขึ้นอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย จึงมีพื้นที่นาที่ถูกปล่อยทิ้งไว้จำนวนมากและมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปทำกิจกรรมเกษตรอย่างอื่นที่ใช้แรงงานเข้มข้นน้อยกว่า และให้ผลตอบแทนรวมดีกว่า เช่น การทำไร่สวนผสม การทำสวนยางพารา และการทำสวนผลไม้มากขึ้น

1.10.2 การตัดสินใจในการปลูกผัก วัตถุประสงค์ของการปลูกผักส่วนใหญ่เพื่อให้มีรายได้ที่เป็นตัวเงินของครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งยังช่วยลดภาวะการว่างงานในบางฤดูกาล การปลูกผักสามารถยึดเป็นอาชีพได้ เนื่องจากตลาดมีความต้องการผักสูงตลอดเวลา ความหลากหลายในชนิดของผักช่วยให้เกษตรกรสามารถปลูกได้อย่างต่อเนื่อง ชนิดของผักที่ปลูกขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดและฤดูกาลเป็นสำคัญ โดยที่ฤดูกาลเป็นตัวกำหนดชนิดของผักที่

จะปลูกเป็นสำคัญ เช่นในฤดูแล้ง เกษตรกรนิยมปลูกผักที่ต้องการน้ำน้อย ในขณะที่ฤดูฝน เกษตรกรปลูกผักที่ทนทานต่อโรคและความชื้นได้ดี ส่วนปัจจัยด้านตลาดใช้ในการคาดคะเนราคาสินค้า และความต้องการตามฤดูกาลว่าในแต่ละช่วงตลาดน่าจะขาดพืชผักชนิดใดจึงจะตัดสินใจเลือกชนิดผักปลูกที่เหมาะสม แม้ว่าการปลูกผักมักจะเสี่ยงต่อภาวะการแปรปรวนของลมฟ้าอากาศสูง แต่ถ้าหากเป็นชนิดที่เกษตรกรสามารถควบคุมดูแลได้และมีราคาดีก็สามารถดำเนินการผลิตอย่างปรานีตและขายผลผลิตได้ราคาสูงตามไปด้วย

1.10.3 การตัดสินใจในการปลูกพริก เดิมการปลูกพริกเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการปลูกพืชหลังนา แต่เมื่อมีเจ้าหน้าที่มาส่งเสริมแนะนำการปลูกและการจัดการอย่างเป็นระบบ เกษตรกรส่วนหนึ่งจึงตัดสินใจปลูกพริกอย่างต่อเนื่อง เพราะพริกเป็นที่ต้องการของตลาดตลอดเวลา แม้ราคาจะขึ้นลงบ้างแต่ก็ยังจัดว่าเป็นพืชที่มีราคาค่อนข้างสูง การปลูกพริกให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า เกษตรกรสามารถยึดเป็นอาชีพได้ ด้วยเหตุนี้เกษตรกรจึงมีแนวโน้มหันมาปลูกพริกกันมากขึ้น เนื่องจากเห็นว่าให้ผลตอบแทนค่อนข้างสูง มีตลาดแน่นอน และสามารถปลูกได้ทั้งปี

1.10.4 การตัดสินใจในการทำสวนยางพารา ยางพาราถือเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของภาคใต้ แม้จะไม่ใช่พืชท้องถิ่นดั้งเดิม แต่ก็ได้มีการนำปลูกเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ในระยะแรกของการเริ่มนำยางพารามาปลูกเกษตรกรนิยมปลูกยางพาราเฉพาะในที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง แต่ระยะหลังเกษตรกรจำนวนหนึ่งมักปรับพื้นที่นาซึ่งเป็นที่ราบ หรือที่ลุ่มโดยการยกทรงเพื่อทำการปลูกยางพารา ทั้งนี้ด้วยเหตุผลหลายประการ เหตุผลประการสำคัญ คือ การใช้แรงงาน การให้ผลผลิต ผลตอบแทน และตลาด เมื่อเทียบกับการทำนาแล้วการทำสวนยางใช้แรงงานในแต่ละวันน้อยกว่า แต่จะต้องใช้อย่างต่อเนื่อง การดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก ให้ผลผลิตยาวนาน และเป็นเวลาหลายเดือนในรอบปี ยางพารามีตลาดรองรับต่อเนื่อง แม้จะมีราคาขึ้นลงพอสมควร แต่ผลตอบแทนทางการเงินโดยรวมถือว่าดี นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีเครื่องจักรกลมาใช้ในการปรับพื้นที่และเตรียมแปลงอย่างกว้างขวาง กอปรกับราคายางได้เขยิบสูงขึ้นกว่าแต่ก่อน จึงทำให้ในปัจจุบันมีเกษตรกรปรับพื้นที่นา来做สวนยางมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การเพิ่มขึ้นนี้อาจจะเป็นเพราะราคายางที่สูงกว่าในอดีตมาก ประกอบด้วย เห็นเพื่อนบ้านทำแล้วได้ผลดี ในขณะที่การทำนามีอุปสรรคหลายประการ ทั้งด้านความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และปัญหาแรงงานไม่เพียงพอ เป็นต้น

1.10.5 การตัดสินใจในการปลูกพืชหลังนา วัตถุประสงค์หลักของการผลิตพืชหลังนา คือ เพื่อเป็นรายได้เสริมในช่วงว่างจากการทำนา ทำให้เกษตรกรมีกิจกรรมและมีเวลาทำงานได้ตลอดปี อันจะช่วยลดปัญหาการเคลื่อนย้ายของแรงงานอีกทางหนึ่งด้วย ชนิดของพืชที่ปลูกขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ และความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ ส่วนแรงงานในครัวเรือนมักจะเป็นตัวกำหนดขนาดของพื้นที่ที่จะปลูกพืชหลังนา หากมีแรงงานงานในครัวเรือนมากเกินไปจะทำกิจกรรมในพื้นที่ของตนเอง เกษตรกรอาจจะขยายการปลูกพืชหลังนาไปยังพื้นที่ของเกษตรกรรายอื่นที่เจ้าของไม่ได้ทำ ส่วนใหญ่เป็นการทำฟรีโดยไม่คิดค่าเช่า เพราะเจ้าของที่ดินบางคนถือว่าการปลูกพืชหลังนาเป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน บางรายถึงกับให้เกษตรกรรายอื่นมาทำกิจกรรมการเกษตร โดยสนับสนุนเรื่องปุ๋ย หรือไถดินให้ฟรีก็มี

1.10.6 การตัดสินใจในการเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์กันพอสมควรในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นฟาร์มเชิงธุรกิจ แต่ทำเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากการปลูกพืชหรือทำนา เหตุผลในการเลี้ยงสัตว์เกิดจากความคุ้นเคย และเป็นแหล่งรายได้ที่เป็นตัวเงินสำหรับออมในกรณีที่เป็นสัตว์ใหญ่ และเป็นแหล่งอาหารโปรตีนสำหรับบริโภคในกรณีที่เป็นสัตว์เล็กจำพวกสัตว์ปีก โดยพบว่าสัตว์ที่นิยมเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนคือไก่พื้นเมือง ซึ่งเลี้ยงไว้บริเวณบ้านที่เหลือน้ำจืดจำหน่าย ส่วนโคและสุกร นิยมเลี้ยงเพื่อจำหน่ายมากกว่าบริโภคในครัวเรือน มีการเลี้ยงเชิงการค้าบ้างแต่ไม่ใหญ่มากนัก และพบได้น้อยในชุมชนที่ทำการศึกษา

1.11 การตัดสินใจในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

วัตถุประสงค์ของการทำไร่นาสวนผสมส่วนใหญ่เพื่อเป็นการเสริมรายได้ในครัวเรือน นอกเหนือจากการทำการเกษตรหลักอย่างอื่น ตลอดจนสามารถยึดเป็นกิจกรรมหลักได้ด้วย เพราะการทำไร่นาสวนผสมฯ มีการทำอย่างเป็นระบบ มีการจัดสรรพื้นที่เป็นสัดส่วนอย่างเหมาะสมเพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ที่ไม่มากนัก สามารถลดความเสี่ยงจากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ทั้งนี้เพราะเป็นการปลูกพืชที่มีความหลากหลายชนิด อีกทั้งอาจจะมีกิจกรรมอื่นๆ ควบคู่ด้วย ทำให้มีผลผลิตทั้งเพื่อการบริโภค อันจะช่วยให้สามารถลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนได้มาก เพราะพืชที่ปลูก และกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลายทำให้สนองความต้องการบริโภคได้กว้าง อีกทั้งยังทำให้เกษตรกรมีกิจกรรมทำตลอดปี อันจะเป็นการช่วยลดปัญหาการว่างงานในบางฤดูกาลและการเคลื่อนย้ายแรงงาน สิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ เพิ่มมากขึ้นในระยะหลัง เพราะทางราชการได้มีการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการปรับพื้นที่โดยการขุดคู ยกร่อง อีกทั้งยังสนับสนุนปัจจัยการผลิตอื่นๆ โดยเฉพาะพันธุ์ไม้ผลต่างๆ ด้วย

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ จำนวน 8 ราย ในช่วงที่มีการส่งเสริมการทำเกษตรรูปแบบนี้ระหว่างที่มีการส่งเสริมการทำเกษตรรูปแบบนี้ระหว่าง 2535-2545 ทำให้ทราบว่า มีเงื่อนไขสำคัญ ทั้งที่มาจากอุปสรรคของการทำเกษตรแบบเดิม และแรงจูงใจในการทำไร่นาสวนผสมฯ กล่าวคือ การเกษตรแบบเดิม ซึ่งเน้นการทำนาและสวนยางพาราเป็นหลักไม่ค่อยได้ผล เพราะขาดแคลนน้ำ ราคาผลผลิตตกต่ำ อีกทั้งข้าว และยางพารา ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้หลักของการเกษตรล้วนประสบปัญหาในลักษณะและระดับต่างกัน ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา เกษตรกรบางรายมีที่นามากจนเกินกำลังที่จะทำไหว แม้จะมีใจรักก็ตาม ในขณะที่การทำสวนยางจะได้ผลคุ้มค่าก็ต่อเมื่อมีพื้นที่ทำมากพอ เมื่อมีโอกาสได้เห็นการเกษตรในรูปแบบต่างๆ จากสื่อ โทรทัศน์และจากการได้ไปเยี่ยมชมแปลงการเกษตรที่ประสบความสำเร็จด้วยการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐ รวมทั้งได้มีโอกาสรับการอบรมเกี่ยวกับการทำเกษตรแนวนี้ และได้เรียนรู้จากความสำเร็จของเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่ทำอยู่ก่อนแล้ว จึงมีความตื่นตัวและสนใจทำไร่นาสวนผสมฯ จนตัดสินใจทำในที่สุด

ในแง่ของกระบวนการตัดสินใจ ก่อนการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ ได้มีการปรึกษากันระหว่างคู่ครอง และอาจจะปรึกษาผู้อาวุโสในครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ญาติสนิทด้วย นอกจากนี้ในบางรายยังปรึกษาเพื่อนบ้านที่มีความรู้ เพื่อขอความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจด้วย แต่ผู้ที่มีบทบาทในการตัดสินใจมากที่สุดคือผู้ที่เป็นแรงงานเกษตรหลักของครัวเรือน ในบางครัวเรือนผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจอาจจะ เป็นพ่อ แม่ หรือภรรยา ซึ่งเป็นผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ใช้ในการทำไร่นาสวนผสม

ลักษณะพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งเช่นกัน หากเกษตรกรมีที่นาหลายแปลงที่มีขนาดเหมาะสม เกษตรกรเลือกแปลงที่อยู่ใกล้บ้านหรือใกล้ถนนเพื่อความสะดวกในการขนส่งปัจจัยการผลิต และสามารถมาดูแลรักษาได้ง่าย สำหรับสภาพพื้นดินจะเลือกแปลงที่มีลักษณะดินที่สามารถขุดเป็นคูน้ำและกักเก็บน้ำได้ดี

การให้การอุดหนุนทางการเงินจากทางราชการ ถือว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ เนื่องจากการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ในช่วงแรกต้องลงทุนสูง โดยเฉพาะการขุดสระกักเก็บน้ำ ถ้าหากทางราชการช่วยเหลือในส่วนนี้ ตลอดจนส่งเสริมให้ความรู้ กระตุ้นให้เห็นถึงข้อดีด้วยวิธีการต่างๆ เช่น พาไปทัศนศึกษาแปลงสาธิตที่ประสบผลสำเร็จ หรือขมนิทรรศการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ ทำให้เกษตรกรตระหนักถึงประโยชน์และความยั่งยืนได้ชัดเจน อันจะเป็นการเร่ง และสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ได้ง่ายขึ้น

การใช้เงินลงทุน เกษตรกรนิยมใช้เงินของตนเองเป็นหลัก แม้จะได้รับการอุดหนุนจากรัฐก็เป็นสัดส่วนที่น้อย มีบางครัวเรือนที่ได้รับเงินทุนจากแหล่งอื่นมาสมทบ โดยการกู้ยืมเงินจาก ธกส. บ้าง และจากกองทุนหมู่บ้านบ้าง เพื่อนำมาซื้อปุ๋ย พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ ส่วนการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในการทำไร่นาสวนผสมฯ จากรัฐมักจะได้รับเป็นเงิน เพื่อนำไปซื้อปัจจัยการผลิต หรือได้รับในรูปของปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย อุปกรณ์ในการให้น้ำ เป็นต้น แหล่งที่มาของปัจจัยการผลิต บางส่วนได้รับแจกจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งส่วนมากเป็นพันธุ์พืชจำพวกไม้ผล เช่น เงาะ กระท้อน ทูเรียน ลองกอง ส่วนปุ๋ย และสารเคมีอื่นๆ เกษตรกรมักจะต้องซื้อมาจากตลาด หรือซื้อจากสหกรณ์การเกษตร ในกรณีที่เกษตรกรเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตร มูลนิธิซื้อจากฟาร์มเลี้ยงไก่ในชุมชน

1.12 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ต่อการทำไร่นาสวนผสมฯ เปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินก่อนการปรับเปลี่ยนมาทำไร่นาสวนผสมฯ

เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีความคิดเห็นต่อการทำไร่นาสวนผสมฯ เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินก่อนปรับเปลี่ยนมาทำไร่นาสวนผสมฯ จากเดิมที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งได้แก่ การทำนาข้าว การทำสวนยางพารา และการปลูกผัก พืชจะจำแนกความคิดเห็นด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.12.1 ด้านการใช้แรงงาน เกษตรกรให้ความเห็นว่าการทำงานไร่นาสวนผสมฯ ใช้แรงงานในการทำการเกษตรมากในระยะแรก ๆ และค่อยๆ ลดลงเมื่อพืชเจริญงอกงามขึ้นเต็มพื้นที่ แต่ยังคงดูแลเอาใจใส่มากกว่าระบบเดิม เพราะพืชมีหลายชนิดจึงต้องดูแลแตกต่างกัน ทำให้มีงานให้ทำอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ไม่เหมือนกับการทำนาที่ต้องใช้แรงงานมากเป็นช่วงๆ เช่น ช่วงเตรียมแปลง ปักดำ และเก็บเกี่ยว ในขณะที่การทำสวนยางพารา แรงงานที่ต้องใช้ตลอดเกือบทั้งปีคือ แรงงานสำหรับกรีดยาง แต่เกษตรกรยังสามารถใช้เวลาที่เหลือจากการทำสวนยางในแต่ละวันมาทำไร่นาสวนผสมฯ ได้ เพราะงานไม่หนักมาก ไม่เหมือนกับการทำสวนยางควบคู่กับการทำนาที่หากทำกิจกรรมอย่างใดในช่วงหนึ่งกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งต้องพักหรือหยุดไป

1.12.2 ด้านรายได้ เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมทั้งหมด 8 ราย ให้ความคิดเห็นไปในทางเดียวกันคือ ทำให้รายได้เพิ่มขึ้น แม้จะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนเงินไม่มาก แต่ก็สามารถมีรายได้ตลอดทั้งปี ทำให้มีเงินใช้จ่ายอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังสามารถออมที่ละเล็กละน้อยอย่างไม่ลำบาก ส่วนข้อเสียก็คือรายได้จากการทำไร่นาสวนผสมฯ มีอัตราไม่แน่นอน เพราะพืชที่ปลูกมีความหลากหลายชนิด และแต่ละชนิดปริมาณอาจมีน้อยทำให้ต่อราคาไม่ได้ แต่ก็มีความเสี่ยงน้อยเพราะเวลาเกิดปัญหากับพืชชนิดหนึ่ง ก็จะได้จากพืชอื่นๆ ที่ปลูกอยู่ด้วย ในขณะที่การทำนา มีปีละ 1-2 ครั้ง บางปีประสบภาวะขาดทุนเพราะราคาตกต่ำหรือประสบปัญหาภัยธรรมชาติ ทำให้ข้าวในนาเสียหาย การทำสวนยางพาราแม้จะมีรายได้ในอัตราที่ค่อนข้างแน่นอน แต่ช่วงที่กรีดยางไม่ครอบคลุมตลอดปี อีกทั้งยังมีการขึ้นลงของราคาค่อนข้างมาก ซึ่งทำให้คาดคะเนได้ยาก เพราะเป็นสินค้าที่ต้องพึ่งพาสตลาดอย่างเดียว

1.12.3 ด้านต้นทุน เกษตรได้ให้ความเห็นว่าการลงทุนในการทำไร่นาสวนผสมฯ ช่วงแรกมีต้นทุนสูง ทั้งการเตรียมแปลง การเตรียมพันธุ์พืช การทำรั้ว การดูแลรักษา การป้องกันโรคและแมลง และค่าน้ำค่าไฟ แต่ในระยะยาวต้นทุนเหล่านี้จะลดลงเหลือเพียงค่าดูแลรักษา ค่าซ่อมแซมส่วนที่เสียหาย และค่าไฟค่าน้ำที่ต้องจ่ายเป็นประจำเท่านั้น ผิดกับการทำนาที่ต้องลงทุนหนักเท่ากันทุกปี อีกทั้งยังต้องใช้แรงงานมากในหลายขั้นตอนในเวลาที่ย่ำกัด ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมดิน และการเก็บเกี่ยว ซึ่งเกษตรกรนิยมจ้างแรงงาน นอกจากนี้ยังมีค่าปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ ที่ต้องใช้สำหรับดูแลรักษาเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้น ในส่วนของการทำสวนยางพาราต้นทุนจะหนักเพียงตอนเริ่มต้นเท่านั้น ทั้งค่าเตรียมดิน ค่าพันธุ์ และค่าปุ๋ย เมื่อถึงช่วงที่กรีดยางได้ บางรายต้องมีการจ้างแรงงานซึ่งเป็นการแบ่งรายได้กันครั้งต่อครั้ง โดยเกษตรกรไม่จำเป็นต้องหาเงินมาลงทุน ค่าใช้จ่ายที่เจ้าของอาจจะต้องออกอย่างต่อเนื่อง คือ ค่าปุ๋ย ค่าไถดิน และค่าตัดหญ้าประจำปี หากราคาตกต่ำและมีฝนตกมากในบางปีก็อาจประสบกับภาวะขาดทุนได้ในกรณีที่มีสวนยางไม่มาก แต่โดยทั่วไปแล้วจะมีกำไร เพียงแต่สัดส่วนของกำไรขึ้นลงบ้างตามราคาของยางในท้องตลาด

1.12.4 ด้านการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต เกษตรกรให้ความเห็นว่า การทำไร่นาสวนผสมฯ ทำให้มีเวลาว่างน้อยลง เพราะต้องดูแลเอาใจใส่ในการจัดการอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปีและตลอดทั้งวัน ในขณะที่การทำนาต้องทำงานหนักเป็นฤดูกาล เมื่อเสร็จฤดูกาลทำนาก็จะว่าง แต่ปัจจุบันต้องหางานอย่างอื่นทำ มิฉะนั้นจะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ส่วนการกรีดยางต้องใช้แรงงานส่วนใหญ่ในตอนดึกถึงเที่ยงวันที่เหลือต้องพักผ่อนเพื่อเอาแรงเอาไว้ทำงานในวันต่อไป ข้อดีของการทำไร่นาสวนผสมฯ ก็คือ ทำให้เกษตรกรได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มอื่นๆ มากขึ้นเนื่องจากการรวมกลุ่มของเกษตรกร อีกทั้งยังได้รับความรู้ใหม่ๆ ที่หลากหลาย และทันสมัยมากขึ้นจากเจ้าหน้าที่ ทำให้สามารถนำมาปรับใช้กับการปฏิบัติในไร่นาของตนเองได้

1.13 การตัดสินใจของเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ

ผู้ที่มีบทบาทในการตัดสินใจทำการเกษตรในครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ส่วนใหญ่เป็นพ่อบ้านและแม่บ้าน แล้วแต่ว่าใครมีส่วนร่วมในการทำการเกษตรมากกว่ากัน ในบางรายเจ้าของที่ หรือบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ที่ยังถือกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายในที่ดินเกษตรโดยยังไม่แบ่งปันให้ลูกหลานก็เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครัวเรือนเกษตรกร ในกรณีเช่นนี้ พ่อบ้านหรือแม่บ้านที่ทำการเกษตรอยู่ไม่กล้าตัดสินใจเปลี่ยนแปลงไปทำไร่นาสวนผสมฯ โดยลำพัง เพราะต้องได้รับความเห็นชอบจากญาติผู้ใหญ่ด้วย อีกทั้งไม่มั่นใจในผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่จะมีต่อผู้ที่มีสิทธิรับมรดกต่อไป ส่วนการได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องการทำไร่นาสวน

ผสมๆ เกษตรกรกลุ่มนี้มักจะได้รับจากสื่อต่างๆ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาส่งเสริม และจากภายในชุมชนที่เกษตรกรรายอื่นได้ทำอยู่แล้ว ซึ่งไม่แตกต่างกันนักจากผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมๆ แต่เหตุผลที่เกษตรกรเหล่านี้ไม่ทำไร่นาสวนผสมๆ ระบุคือเป็นเพราะขาดแรงงานในครัวเรือนเป็นสำคัญ เนื่องจากในครัวเรือนมีกิจกรรมการเกษตรหลายอย่าง ทั้งทำนา สวนยาง และปลูกผักอยู่แล้ว หรือในบางกรณีเกษตรกรมีอายุมากแล้วสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง ไม่มีแรงงานวัยหนุ่มมาช่วย นอกจากนี้บางรายมีที่ดินมีขนาดเล็กเกินไป หรือที่ดินแบ่งเป็นแปลงย่อยและแต่ละแปลงมีขนาดเล็กมากอยู่กระจัดกระจาย หรือมีบุตรหลายคน จำเป็นต้องแบ่งมรดกให้ลูกหลาน มีบางรายให้เหตุผลว่าไม่อยากขุดร่องในที่ดิน เพราะรายได้จากการทำการเกษตรปัจจุบันก็เพียงพอสามารถเลี้ยงครอบครัวได้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยการปรับที่ดินไปทำการเกษตรอย่างอื่นฯ นอกจากนี้บางรายไม่แน่ใจว่าการทำไร่นาสวนผสมๆ จะประสบผลสำเร็จได้จริงๆ ทั้งนี้มักจะคิดว่าถ้าหากล้มเหลวแล้วคิดจะปรับพื้นที่ไปทำการเกษตรอย่างอื่นอีกได้ยากเพราะมีการขุดสระน้ำเสียแล้ว จึง เสียหายที่ดินที่ต้องขุดเป็นสระ ปัญหาด้านการลงทุนก็มีส่วนเช่นกัน โดยบางรายมองว่าต้องลงทุนสูง แต่ตนเองขาดแคลนเงินลงทุน เกษตรกรบางรายระบุว่ายังขาดความรู้เรื่องการทำไร่นาสวนผสมๆ ทำให้ไม่กล้าเสี่ยงที่จะเปลี่ยนแปลง ในขณะที่บางรายคิดว่าการทำไร่นาสวนผสมๆ เป็นเรื่องที่ย่างยากเสียเวลาต้องคอยประชุม และอบรม ตามที่เจ้าหน้าที่เข้ามาส่งเสริม

ตอนที่ 2: ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของเกษตรกรในการทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่

ในส่วนนี้เป็นการเสนอผลและอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นของการตัดสินใจทำเกษตรระบบไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ (1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของเกษตรกรในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ (2) การเปรียบเทียบปัจจัยและทัศนคติที่มีต่อการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมๆ และที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมๆ และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลกับการตัดสินใจของเกษตรกร ระหว่างเกษตรกรที่ทำและไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ผลการศึกษาในส่วนนี้ได้จากการสัมภาษณ์โดยการใช้อย่างแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่มคือ เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมๆ จำนวน 83 ครัวเรือน ข้อมูลในกลุ่มนี้บางประเด็นได้แยกรายละเอียดเป็นข้อมูลก่อนทำไร่นาสวนผสมๆ และข้อมูลปัจจุบันที่มีการทำไร่นาสวนผสมๆ เพื่อใช้เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเกษตรกรกลุ่มนี้ และกลุ่มที่ 2 คือครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมๆ จำนวน 93 ครัวเรือน รวมจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 178 ครัวเรือน

2.1 ปัจจัยทางกายภาพชีวภาพ และปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม

2.1.1 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรและครัวเรือน

ร้อยละ 61.24 ของหัวหน้าครัวเรือนที่สัมภาษณ์ในทั้งสองกลุ่มเป็นเพศชาย หัวหน้าครัวเรือนของผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีอายุเฉลี่ย 47.11 ปี โดยพบในช่วงอายุ 51-60 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 48.19) อายุเฉลี่ยที่พบนี้นี้ใกล้เคียงกับหัวหน้าครัวเรือนของเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่มีอายุเฉลี่ย 48.07 ปี แต่กลุ่มหลังนี้พบในช่วงอายุ 41-50 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 34.73) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มจบชั้นประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 44.94) โดยเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีสัดส่วนของผู้ที่เรียนจบสูงกว่าชั้นประถมศึกษา มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ และไม่พบเกษตรกรที่ไม่จบการศึกษามากกว่าชั้นประถมศึกษา ในกลุ่มผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ซึ่งต่างกับเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่พบหัวหน้าครัวเรือนเรียนไม่จบการศึกษามากกว่าชั้นประถมศึกษาอยู่ถึงร้อยละ 23.14 คน จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนของเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ พบว่าอยู่ในช่วง 5 - 6 คน มากที่สุด (ร้อยละ 51.08) ส่วนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ พบว่ามีจำนวนสมาชิกอยู่ในช่วง 3-4 คน มากที่สุด (ร้อยละ 50.53) เมื่อดูจากจำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีจำนวนสมาชิกใกล้เคียงกัน คือ 4.69 คน เทียบกับ 4.21 ในกลุ่มที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

2.1.2 การถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินทำการเกษตร

เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีที่ดินถือครองในปัจจุบันเฉลี่ยครัวเรือนละ 24.78 ไร่ มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ซึ่งมีที่ดินถือครองเฉลี่ย ครัวเรือนละ 17.23 ไร่ เป็นที่ดินทำการเกษตรเฉลี่ย 23.38 ไร่ ในกลุ่มที่ทำไร่นาสวนผสมฯ และ 16.47 ไร่ ในกลุ่มที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ โดยที่ดินทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดเป็นของตนเอง สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีที่ดินในปัจจุบันสูงกว่าก่อนทำไร่นาสวนผสมฯ เล็กน้อย ซึ่งเป็นการเพิ่มในส่วนของการใช้ที่ดินทำการเกษตร

สำหรับการใช้พื้นที่ทำการเกษตร ส่วนใหญ่ของพื้นที่ในทั้งสองกลุ่มเป็นพื้นที่ทำนาและทำสวนยางพารา มีการใช้พื้นที่เพื่อการปลูกผักและไม้ผลตลอดจนไม้ยืนต้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อพิจารณาพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ในกลุ่มแรกพบว่า ใช้พื้นที่เพื่อการนี้โดยเฉลี่ย 8.86 ไร่ต่อครัวเรือน แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกพืช 7.19 ไร่ และพื้นที่กักเก็บน้ำ 1.69 ไร่ต่อครัวเรือน ทั้งนี้ยังไม่รวมพื้นที่ทำนา ซึ่งมักจะอยู่แยกต่างหาก (ตารางที่ 6) เป็นที่น่าสังเกตว่าในกลุ่มที่ทำไร่นาสวนผสมฯ พื้นที่ทำนาโดยรวมได้ลดลงอย่างมาก หลังจากมีการทำไร่นาสวนผสมฯ เมื่อเทียบกับก่อนทำไร่นาสวนผสมฯ ทั้งนี้เป็นเพราะเกษตรกรกลุ่มนี้ได้ปรับเปลี่ยนที่นาส่วนหนึ่งไปเป็นที่ปลูกพืชอย่างอื่น และพื้นที่เก็บกักน้ำเป็นสำคัญ

ตารางที่ 5 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกร และครัวเรือนเกษตรกร

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมตาม แนวทฤษฎีใหม่	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	เฉลี่ย
เพศของหัวหน้าครัวเรือน			
ชาย	63.86	58.95	61.24
หญิง	36.14	41.05	38.76
อายุของหัวหน้าครัวเรือน			
น้อยกว่า 30	8.43	7.37	7.86
31-40	19.28	14.74	16.85
41-50	24.09	34.73	29.78
51-60	48.19	30.52	38.76
มากกว่า 60	-	12.63	6.74
อายุเฉลี่ย(ปี)	47.11	48.07	47.62
ระดับการศึกษา			
ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ	-	23.14	12.36
จบชั้นประถมศึกษา	43.37	46.32	44.94
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	15.66	16.84	16.29
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า	27.71	10.52	18.54
สูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอน ปลาย	13.25	3.15	7.87
สมาชิกในครัวเรือน			
1-2	-	8.4	4.49
3-4	40.96	50.53	46.06
5-6	51.08	37.89	44.38
มากกว่า 6	7.22	3.16	5.06
จำนวนสมาชิกเฉลี่ย	4.69	4.21	4.43

ตารางที่ 6 การถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินทำการเกษตร

รายการ	หน่วย : ไร่			
	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวน	เฉลี่ย
	ก่อนทำ	ปัจจุบัน	ผสมตามแนว ทฤษฎีใหม่	
การถือครองพื้นที่				
พื้นที่ถือครองทั้งหมด	22.77	24.78	17.23	20.75
ที่ดินทำการเกษตร	21.45	23.38	16.47	19.69
พื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง	21.45	23.20	16.09	19.41
เช่าจากผู้อื่น	-	0.18	.33	.26
รับจ้าง	-	-	.05	.03
ที่ดินให้ผู้อื่นเช่า	-	-	.47	.25
ที่ดินติดจำนอง	3.55	4.88	2.75	3.75
การใช้พื้นที่ทำการเกษตร				
ทำนา	10.60	2.79	9.96	6.50
สวนยางพารา	7.71	9.71	5.41	7.41
ปลูกผัก	2.26	0.65	1.32	1.01
ปลูกไม้ผลไม่ยืนต้น	2.21	1.67	.36	0.97
ไร่นาสวนผสมฯ	-	8.86	-	-
- ปลูกพืช	-	7.19	-	-
- เก็บน้ำ	-	1.67	-	-

2.1.3 การเลี้ยงปลุสัตว์ และสัตว์น้ำ

ลักษณะการเลี้ยงปลุสัตว์ของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา เป็นไปในลักษณะของอาชีพเสริม โดยส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภคในครอบครัว จะจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมเท่านั้น ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่ได้พบความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ กับเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ สำหรับเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ เมื่อเปรียบเทียบจำนวนปลุสัตว์ที่เลี้ยงระหว่างก่อนทำไร่นาสวนผสมฯ กับปัจจุบัน (ปีที่ศึกษา) พบว่า จำนวนของของสุกร และโคพื้นเมืองที่เลี้ยงมีความใกล้เคียงกัน สัตว์ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเมื่อทำไร่นาสวนผสมฯ คือ ไก่พื้นเมือง และโคลูกผสม ซึ่งเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ที่เกษตรกรกลุ่มนี้บาง

ครัวเรือนเคยทำแต่ปัจจุบันเลิกทำไปแล้วคือการเลี้ยงไก่ไข่หรือไก่เนื้อ เพราะเห็นว่ารายได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เนื่องจากต้องแบ่งรายได้ให้กับบริษัทเอกชนที่เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนให้เลี้ยงในลักษณะแบบมีข้อตกลง สัตว์อีกชนิดที่เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ เคยเลี้ยงแต่ปัจจุบันเลิกเลี้ยงคือ เป็ด เพราะเปิดมักจะทำความเสียหายแก่พืชที่ปลูกในไร่นาสวนผสมฯได้ เกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีการเลี้ยงสัตว์ใกล้เคียงกันกับกลุ่มแรกทั้งชนิดและจำนวน ต่างกันที่เกษตรกรกลุ่มนี้มีการเลี้ยงโคเนื้อ และมีการเลี้ยงเป็ด จากการสอบถามเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ บางรายทราบว่าไม่มีเวลาในการเลี้ยงโคเนื้อเนื่องจากการเลี้ยงโคเนื้อจำเป็นต้องใช้เวลาในการดูแลมากกว่าโคพื้นเมือง ซึ่งเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องทำในไร่นาสวนผสมฯ มากอยู่แล้ว สำหรับการเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งทั้งหมดเป็นการเลี้ยงปลาพบได้ในทั้งสองกลุ่ม แต่จำนวนปลาที่เลี้ยงโดยเฉลี่ยพบสูงกว่าในกลุ่มผู้ทำไร่นาสวนผสมฯ ทั้งนี้การเลี้ยงปลาในกลุ่มที่ทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ โดยก่อนหน้านี้นี้ไม่มีการเลี้ยงในเกษตรกรกลุ่มนี้เลย (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนปศุสัตว์ และปลาที่เลี้ยงเฉลี่ยต่อครัวเรือน

ชนิด	ผู้ทำไร่นาสวนผสมตามแนว		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	รวมใน	
	ทฤษฎีใหม่			ปัจจุบัน	
	ก่อนทำ	ปัจจุบัน			
ไก่พื้นเมือง	9.43	14.54	11.36	12.84	
ไก่ไข่หรือไก่เนื้อ	308.56	-	-	-	
สุกร	3.07	3.25	2.80	3.14	
โคพื้นเมือง	2.73	2.06	1.56	2.03	
โคลูกผสม	-	0.96	0.17	1.90	
โคเนื้อ	-	-	0.02	0.14	
เป็ด	9.14	-	0.80	0.42	
ปลา	-	1360.14	105.26	732.71	

หน่วย: ตัว

2.1.4 แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตร

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนควบคู่กับน้ำจากแหล่งน้ำอื่นๆ ในการเกษตร มีเพียงเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ เพียงส่วนน้อย คือ ร้อยละ 6.31 เท่านั้นที่ใช้น้ำฝนเพียงอย่างเดียว แหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้ควบคู่กับน้ำฝน ได้แก่ บ่อน้ำตื้น (ร้อยละ 30.89) น้ำบาดาล (ร้อยละ 20.22) และน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ (ร้อยละ 7.86) อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ทั้งหมดใช้น้ำจากสระหรือร่องสวนที่ขุดขึ้นในแปลงเกษตรด้วย ในขณะที่ผู้ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่ใช้น้ำในสระ หรือร่องสวน ซึ่งอาจจะมีการขุดบ้าง แต่ไม่เป็นสัดส่วนชัดเจน มีในสัดส่วนน้อยมากเพียง ร้อยละ 4.21 เท่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงความเพียงพอของน้ำที่ใช้ในการเกษตร ร้อยละ 58.43 บอกว่ามีน้ำเพียงพอในปัจจุบัน ซึ่งจำนวนนี้เป็นเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ถึงร้อยละ 87.95 สูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่ ร้อยละ 67.37 ของเกษตรกรกลุ่มหลังนี้บอกว่าน้ำที่ใช้ในการเกษตรมีไม่เพียงพอ แสดงให้เห็นว่าการทำไร่นาสวนผสมฯสามารถแก้ไขปัญหาการแคลนน้ำในการทำการเกษตรได้เป็นอย่างดี (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตร และความเพียงพอของน้ำ

รายการ	หน่วย:ร้อยละ			
	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมตาม	เฉลี่ยปีปัจจุบัน
	ก่อนทำ	ปัจจุบัน		
ประเภทของแหล่งน้ำ*				
น้ำฝนอย่างเดียว	54.00	-	6.31	3.37
แหล่งน้ำธรรมชาติ	7.22	6.03	9.47	7.86
น้ำบาดาล	12.05	16.87	23.16	20.22
บ่อน้ำตื้น	16.87	37.45	25.26	30.89
สระหรือร่องสวน	6.02	100	4.21	4.88
มีน้ำใช้เพียงพอในการทำการเกษตรหรือไม่				
เพียงพอ	7.22	87.95	32.63	58.43
ไม่เพียงพอ	92.77	12.05	67.37	41.57

* ตอบได้หลายข้อ

2.1.5 การใช้แรงงานในครัวเรือน

เกษตรกรที่ทำและไม่ทำไร่ นาสวนผสมฯ มีสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริงจำนวนใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังมีจำนวนแรงงานในฟาร์ม และหน่วยแรงงานในการทำการเกษตรใกล้เคียงกันด้วย กล่าวคือ ครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่ นาสวนผสมฯ มีสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4.69 คน มีแรงงานในฟาร์ม เฉลี่ย 2.12 คน เป็นหน่วยแรงงานทางการเกษตร เฉลี่ย 2.09 หน่วย ส่วนกลุ่มที่ไม่ได้ทำไร่ นาสวนผสมฯ มีสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ยต่ำกว่าเล็กน้อย คือ 4.21 คน มีแรงงานในฟาร์มเฉลี่ย 2.19 คน และมีหน่วยแรงงาน เฉลี่ย 1.95 หน่วยแรงงาน (ตารางที่ 9)

เมื่อพิจารณาถึงแรงงานครัวเรือนที่รับจ้างทำงานนอกฟาร์มในภาคการเกษตร พบว่าเกษตรกรที่ทำไร่ นาสวนผสมฯ มีแรงงานครัวเรือนที่ไปรับจ้างทำงานนอกฟาร์มในภาคการเกษตรในสัดส่วนที่ต่ำกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่ นาสวนผสมฯ เล็กน้อย ในขณะที่แรงงานที่ทำงานนอกภาคการเกษตรมีค่าใกล้เคียงกันมากระหว่างครัวเรือนทั้ง 2 กลุ่ม แสดงให้เห็นว่าการทำไร่ นาสวนผสมฯ มีกิจกรรมในฟาร์มให้ทำมากกว่า จึงทำให้แรงงานในวัยทำงานไม่ต้องออกไปรับจ้างทำงานเกษตรนอกฟาร์ม แต่การที่มีแรงงานบางส่วนไปทำงานนอกภาคการเกษตร ซึ่งไม่แตกต่างกันในทั้งสองกลุ่ม อาจจะเป็นเพราะค่านิยมที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยสมาชิกที่มีการศึกษาดีมักจะนิยมออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเมื่อมีโอกาส อย่างไรก็ตามมีข้อที่น่าสังเกตคือ เมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของแรงงานในภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่ นาสวนผสมฯ ระหว่างก่อนทำไร่ นาสวนผสมฯ กับปัจจุบัน ร้อยละ 71.08 ระบุว่าไม่เปลี่ยนแปลง ร้อยละ 15.66 มีจำนวนแรงงานในภาคเกษตรเพิ่มขึ้น โดยในกลุ่มหลังนี้ให้เหตุผลว่ามีสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น เช่น มีบุตรชาย บุตรสะใภ้เพิ่มเข้ามาในครัวเรือน หรือมีบุตรหลานที่เจริญวัยขึ้นจนสามารถเป็นแรงงานเกษตรได้ ที่เหลืออีก ร้อยละ 13.25 ระบุว่าจำนวนแรงงานลดลง โดยให้เหตุผลว่าบุตรหลานส่วนหนึ่งแยกตัวไปสร้างครอบครัวใหม่ และมีแรงงานส่วนหนึ่งต้องอยู่กับบ้านเพื่อดูแลบุตรหลานหรือคนชราที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงของจำนวนแรงงานเห็นได้ไม่ชัดว่าเกี่ยวข้องกับการทำไร่ นาสวนผสมฯ อย่างไร

ส่วนปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน พบว่าเกษตรกรที่ทำไร่ นาสวนผสมฯ มีปัญหาด้านแรงงานในการทำการเกษตร ร้อยละ 36.14 น้อยกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่ นาสวนผสมฯ ที่มีปัญหาด้านแรงงานสูงถึงร้อยละ 56.84 แสดงให้เห็นว่า การทำไร่ นาสวนผสมฯ สามารถแก้ไขปัญหาด้านแรงงานในการทำการเกษตรได้ อาจจะเป็นไปได้ว่า เมื่อมีงานทำชัดเจน แรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือนก็ไม่ถึงเลที่จะมีส่วนร่วมลงแรง โดยไม่ต้องไปกังวลกับการหางานนอกฟาร์มทำ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานนอกฟาร์มชั่วคราว หรือถาวรก็ตาม

ตารางที่ 9 จำนวนแรงงานและการใช้แรงงานในครัวเรือน

หน่วย: ค่าเฉลี่ย

รายการ	ผู้ที่ทำไร่นาสวน	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวน	รวม
	ผลตามแนว ทฤษฎีใหม่	ผลตามแนว ทฤษฎีใหม่	
จำนวนสมาชิกอาศัยอยู่จริง (คน)	4.69	4.21	4.43
แรงงานในฟาร์ม(คน)	2.12	2.19	2.16
หน่วยแรงงานในการทำการเกษตร	2.06	1.95	2.00
รับจ้างทำงานนอกฟาร์มในภาคเกษตร (คน)	0.49	0.71	0.61
ทำงานนอกภาคเกษตร (คน)	0.63	0.56	0.59
พื้นที่ทำการเกษตรต่อหน่วยแรงงาน (ไร่)	11.87	9.40	10.55
การเปลี่ยนแปลงของแรงงานเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนทำไร่นาสวนผสมฯ (ร้อยละ)			
- เท่าเดิม	71.08	-	-
- เพิ่มขึ้น	15.66	-	-
- ลดลง	13.25	-	-
ปัญหาแรงงานในการทำการเกษตร (ร้อยละ)			
- มีปัญหา	36.14	56.84	47.19
- ไม่มีปัญหา	63.85	43.15	52.81

2.1.6 การใช้เงินทุนในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่และการทำการเกษตรอื่นๆ

เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ส่วนใหญ่ใช้ทุนของตนเองเพื่อการลงทุนเฉลี่ย 65,169.83 บาทต่อครัวเรือน และยังได้รับการสนับสนุนจากทางราชการเป็นค่าชุดคูยกทรงและค่าวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 9,389.76 บาท นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนในรูปของปัจจัยการผลิตที่ไม่ใช่ตัวเงินอีก แต่เป็นในรูปของพันธุ์ไม้ผล และพันธุ์ปลาจากหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาส่งเสริม สำหรับครัวเรือนที่ไม่ได้รับการอุดหนุนหรือเงินที่ได้รับไม่เพียงพอ เนื่องจากมีพื้นที่ทำการเกษตรมาก หรือต้องการลงทุนเพิ่มเติม เช่น สร้างโรงเรือนคอกสัตว์ ระบบการให้น้ำ และทำรั้วลวดหนามรอบแปลง ฯลฯ หากเกษตรกรไม่มีทุนของตนเองเพียงพอและจำเป็นต้องทำการกู้ยืมพบว่า มักจะกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนประเภทสถาบันที่เป็น

ทางการ แหล่งเงินกู้ที่สำคัญคือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และสหกรณ์การเกษตรจังหวัด พัทลุง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่สนองนโยบายในการส่งเสริมการทำไร่นาสวนผลสมฯ ส่วนแหล่ง กู้เงินอื่นๆ ที่เกษตรกรใช้บริการบ้าง ในสัดส่วนที่น้อยและกระจาย ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะ ออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มปลูกผัก สำหรับการลงทุนในการทำการเกษตรนอกเหนือจาก การทำไร่นาสวนผลสมฯ เกษตรกรที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผลสมฯ ใช้เงินทุนโดยรวมมากกว่าอย่างเห็น ได้ชัด และส่วนมากเป็นเงินทุนของตนเองเช่นกัน ส่วนแหล่งเงินกู้ที่สำคัญที่สุด คือ ธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์ ในขณะที่เงินกู้จากแหล่งเงินกู้อื่นๆ มีบ้างเป็นสัดส่วนที่น้อย (ตารางที่ 10) ตารางที่ 10 การใช้เงินทุนเฉลี่ย และแหล่งเงินทุนในการทำการเกษตร

หน่วย : บาท

แหล่งเงินทุน	ผู้ทำไร่นาสวนผลสมตาม แนวทฤษฎีใหม่		ผู้ที่ไม่ทำไร่นา สวนผลสมตาม แนวทฤษฎีใหม่	เฉลี่ยปี ปัจจุบัน
	ปีที่ 1	ปัจจุบัน		
เงินทุนที่ทำไร่นาสวนผลสมฯ			-	
ทุนของตนเอง	65,169.83	17,286.14	-	-
ได้รับอุดหนุนจากทางราชการ	9,389.76	2,233.73	-	-
กู้ยืม	25,588.43	15,301.20	-	-
เงินทุนในการทำการเกษตร นอกเหนือจากไร่นาสวนผลสมฯ				
ทุนของตนเอง	-	2,632.22	17,065.47	11,164.96
ได้รับอุดหนุนจากทางราชการ	-	236.88	195.80	334.77
กู้ยืม	-	1,356.23	4,642.10	3677.28
แหล่งเงินกู้ในการทำการเกษตร				
ธกส.	28,072.28	9,759.93	23,336.84	17,005.62
สหกรณ์การเกษตร	10,361.45	2,409.63	437.68	1,376.40
ญาติ	-	-	1,578.95	842.70
อื่นๆ	14,698.79	4,337.35	3,284.21	3,775.28

2.1.7 ผู้แนะนำทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

จากการวิเคราะห์พบว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ที่มีบทบาท

สำคัญที่สุดในการแนะนำให้เกษตรกรทำไร่นาสวนผสมฯ โดยคิดเป็นร้อยละ 75.90 ของคำตอบทั้งหมด จากการสอบถามเพิ่มเติมพบว่า หน่วยงานที่มีส่วนสำคัญการส่งเสริม ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรจังหวัดพัทลุง และสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 8 จังหวัดพัทลุง โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ได้จัดให้มีงบประมาณสนับสนุนในการปรับพื้นที่โดยการขุดคูยกร่องฟรี และสนับสนุนพันธุ์ไม้ผล พันธุ์ปลา และปุ๋ยเคมีบางส่วน ทำให้เกษตรกรเหล่านี้เกิดความสนใจหันมาทำไร่นาสวนผสมฯ ทายอดกันมา ผู้ที่มีบทบาทรองลงมาเป็นผู้นำเกษตรกรที่มีส่วนในการชักจูงเกษตรกรให้มาสนใจทำไร่นาสวนผสมฯ โดยมีเกษตรกรตอบ ร้อยละ 46.98 ทั้งนี้ตัวผู้นำเกษตรกรเองเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมาอีกทอดหนึ่ง แล้วจึงนำมาความรู้ที่ได้รับมาแนะนำเกษตรกรให้ตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ ส่วนเพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง แม้จะมีบทบาทอยู่บ้าง แต่ก็เป็นส่วนน้อย (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ผู้แนะนำทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

ผู้แนะนำทำไร่นาสวนผสมฯ	ความถี่	ร้อยละ
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	63	75.90
เพื่อนบ้าน	8	9.63
ผู้นำเกษตรกร	39	46.98
ญาติ	4	4.82
อื่นๆ (บริษัทเอกชน)	2	2.41

2.1.8 เหตุสนใจในการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

เหตุจูงใจที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ ที่พบมากที่สุด คือ

การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในรูปแบบต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว โดยมีผู้ตอบร้อยละ 61.45 รองลงมาคือปัญหาการทำเกษตรอย่างอื่นไม่ได้ผล เป็นแรงผลักดันให้ตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตร โดยมีผู้ตอบร้อยละ 45.78 ซึ่งส่วนใหญ่จะหมายถึงการทำนาที่มักจะประสบปัญหาเสียหายบ่อยจากน้ำท่วมหรือฝนทิ้งช่วงทำให้ต้นข้าวเสียหาย นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ตอบว่ามีเหตุจูงใจจากการได้รับความรู้จากการอบรมโดยหน่วยงานของรัฐและการมีโอกาสได้ไปทัศนศึกษาดูงานฟาร์มตัวอย่าง ในสัดส่วนที่สูงเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 43.39 ส่วนการคาดหวังรายได้ที่เพิ่มขึ้น การเห็นเพื่อนบ้านทำแล้วได้ผลดีกว่าการทำนา และการใช้พื้นที่ว่างให้เกิดประโยชน์ มีผู้ตอบบ้างเป็นส่วนน้อย (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 เหตุจูงใจในการทำไร่นาสวนผสมฯ

ลักษณะของเหตุจูงใจ	จำนวน	ร้อยละ*
ทำตามแบบอย่างเพื่อนบ้าน	20	24.10
ทำการเกษตรอย่างอื่นไม่ได้ผล	38	45.78
มีพื้นที่ว่างต้องการใช้ให้เกิดประโยชน์	13	15.66
คาดหวังว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น	21	25.30
ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ	51	61.45
ได้รับความรู้จากการอบรมและดูงาน	36	43.37
อื่นๆ	4	4.82

*ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2.1.9 ผู้ตัดสินใจทำการเกษตร

การตัดสินใจทำการเกษตรของเกษตรกร ในกรณีนี้เน้นการตัดสินใจทำ หรือไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ พบว่าทั้งผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ และผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ให้คำตอบ คล้ายคลึงกัน โดยรวมทั้งสองกลุ่ม ตอบว่าส่วนใหญ่มีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา ร้อยละ 66.92 มีเพียงส่วนน้อย ร้อยละ 18.53 เท่านั้นที่ฝ่ายสามีตัดสินใจฝ่ายเดียว ในขณะที่ ภรรยาเป็นฝ่ายตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว มีน้อยมากเพียง ร้อยละ 1.71 นอกจากนี้ยังมีบางส่วนเป็น ส่วนน้อยที่พ่อแม่ของสามีหรือภรรยาร่วมตัดสินใจด้วย ร้อยละ 6.74 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรได้ ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างสามีภรรยาในกระบวนการตัดสินใจ ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะการทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ จำเป็นต้องให้คนในครอบครัว โดยเฉพาะผู้มีบทบาทหลัก คือ สามีและภรรยา พิจารณาร่วมกันในการตัดสินใจ ส่วนที่บางกรณีมี ญาติผู้ใหญ่ร่วมตัดสินใจด้วยนั้นอาจจะเป็นเพราะในกรณีเหล่านี้ญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดยังใช้สิทธิใน การถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แม้กสิททิทำกินให้บุตรหรือธิดาแล้วก็ตาม แต่ตนเองยังไม่ได้ให้สิทธิ เต็มที่ และยังเกี่ยวข้องอยู่ด้วย สำหรับผู้ตัดสินใจอื่นๆ ที่พบได้แก่ บุตร ญาติ และเพื่อนบ้าน มี กระจุกกระจายในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากกว่า (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ผู้ที่ตัดสินใจทำการเกษตร

หน่วย : ไร่/ละ

ผู้ตัดสินใจ	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	รวม
สามี	19.32	17.11	18.53
ภรรยา	1.24	2.26	1.71
ทั้งสามีภรรยาด้วยกัน	63.87	69.51	66.92
พ่อ-แม่ ของสามีหรือภรรยา	7.24	6.33	6.74
อื่นๆ	8.41	4.23	6.26

2.1.10 รายได้สุทธิของเกษตรกรจากการทำไร่นาสวนผสมฯ และจาก
กิจกรรมอื่นๆ

ตารางที่ 14 เป็นการคำนวณ รายได้สุทธิทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกรผู้
ทำไร่นาสวนผสมฯ โดยแยกเป็นรายละเอียดแต่ละกิจกรรมเปรียบเทียบระหว่างปีแรก ซึ่งเป็นปีที่
ได้รับผลผลิตบางส่วน โดยเฉพาะจากพืชอายุสั้นและสัตว์เลี้ยงบางชนิดกับปีปัจจุบัน ซึ่งเป็นปีที่ทุก
กิจกรรมให้ผลผลิตออกมาแล้ว ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าเกษตรกรมีรายได้สุทธิจากการทำไร่
นาสวนผสมฯ เฉลี่ยในปีแรก 36,720.97 บาทต่อครัวเรือน เป็นรายได้จากการทำนาสูงสุดเฉลี่ย
18,531.45 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาเป็นรายได้จากการปลูกผัก พืชไร่ และสัตว์เลี้ยง โดยคิด
เป็นตัวเงินเฉลี่ยครัวเรือนละ 9,186.15 บาท 5,554.21 บาท และ 4,614.17 บาท ตามลำดับ ใน
ขณะที่รายได้จากไม้ผลปรากฏว่าขาดทุน และการเลี้ยงปลายังไม่มีรายได้ในปีแรก ทั้งนี้เนื่องจาก
ในปีเริ่มแรกไม้ผลส่วนมาก และปลายังไม่ให้ผลผลิต ส่วนในปีปัจจุบันรายได้สุทธิที่ได้มากที่สุดมา
จากไม้ผล เฉลี่ยครัวเรือนละ 19,100.65 บาทรองลงมาจากพืชผัก เฉลี่ยครัวเรือนละ 18,761.20
บาท และพืชไร่ เฉลี่ยครัวเรือนละ 17,432.68 บาท ส่วนการทำนา เกษตรกรส่วนหนึ่งทิ้งนา
บางส่วน เพราะทำแล้วไม่คุ้มทุน จึงทำเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ทำให้รายได้สุทธิจาก
นาข้าวมีน้อยมาก คือ มีเพียงครัวเรือนละ 7,260.00 บาทเท่านั้น ลดลงจากปีแรกมากกว่าครึ่ง
สำหรับการเลี้ยงสัตว์เกษตรกรมีการลงทุนซื้อสัตว์มาเลี้ยงเพิ่มขึ้นในปีปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมี
เงินอุดหนุนจากกองทุนหมู่บ้าน จึงทำให้รายได้ลดลงเมื่อเทียบกับปีแรกเพราะยังไม่ได้ขายผลผลิต
ทั้งหมด อีกทั้งมีการลงทุนเพิ่ม และเมื่อนำรายได้สุทธิจากการทำไร่นาสวนผสมฯ ทั้งหมดทุก
กิจกรรมพบว่า โดยเฉลี่ยแล้วมีรายได้สุทธิ 36,720.92 บาท ในปีแรก ซึ่งยังให้ผลผลิตเพียงบางส่วน
และ 64,611.25 บาทต่อครัวเรือนสำหรับในปีปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่ทุกกิจกรรมที่ทำได้ให้ผลผลิต

เกือบเต็มที่แล้ว จะเห็นว่าเกษตรกรมีรายได้สุทธิที่ดีพอสมควร และเมื่อพิจารณารายได้สุทธิต่อไร่ จะเห็นชัดว่ารายได้ผลผลิตปีปัจจุบันสูงกว่าในปีแรก ประมาณ 2 เท่า (ตารางที่ 14) นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้สุทธิจากการทำนาเพียงอย่างเดียวเฉลี่ยในพื้นที่ 1 ไร่เท่ากัน (คำอธิบายใต้ตารางที่ 15) พบว่าผลตอบแทนที่ได้รับจากการทำไร่นาสวนผสมฯ สูงกว่าผลตอบแทนจากการทำนาเป็นอัตราส่วน 9.6 :1 เท่า จึงเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าการทำไร่นาสวนผสมฯ ทำให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นจากการทำนาเพียงอย่างเดียวอย่างชัดเจนในพื้นที่ที่ทำขนาดเท่ากัน

เมื่อพิจารณารายได้สุทธิจากการทำกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือจากการทำไร่นาสวนผสมฯ เปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ กับเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ (ตารางที่ 15) ผลปรากฏว่า ในปีปัจจุบัน (ปีที่ทำการศึกษ) เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายได้สุทธิ 87,260.24 บาทต่อครัวเรือน เป็นรายได้จากยางพาราสูงสุดคือ 8,780.72 บาทต่อครัวเรือน ส่วนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายได้เกษตรสุทธิ 57,721.79 บาท ซึ่งเป็นรายได้สูงสุดจากการทำสวนยางพาราเช่นกัน คือ 35,918.17 บาท จะเห็นได้ว่า เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ยังมีรายได้มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรโดยรวมของเกษตรกรกลุ่มแรกมีมากกว่ากลุ่มที่สองด้วย นอกเหนือจากรายได้ที่เพิ่มจากการทำกิจกรรมที่หลากหลายกว่าของผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ

ตารางที่ 14 รายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่
จำแนกตามรายกิจกรรม

กิจกรรม	หน่วย : บาท/ปี	
	ผู้ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	
	ปีแรก	ปีปัจจุบัน
1. นา		
รายได้	25,008.43	10,725.00
ต้นทุนผันแปร	6,476.98	3,465.06
รายได้สุทธิ	18,531.45	7,260.00
2. ไม้ผล		
รายได้	361.45	21,313.30
ต้นทุนผันแปร	1,526.51	2,311.17
รายได้สุทธิ	-1,165.06	19,100.65

ตารางที่ 14 (ต่อ)

หน่วย : บาท/ปี

กิจกรรม	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมตามแนว	
	ทฤษฎีใหม่	
	ปีแรก	ปีปัจจุบัน
3. พืชผัก		
รายได้	12,880.72	22,232.29
ต้นทุนผันแปร	3,694.57	6,271.82
รายได้สุทธิ	9186.15	18,761.20
4. พืชไร่		
รายได้	6,469.88	21,953.01
ต้นทุนผันแปร	915.66	10,441.65
รายได้สุทธิ	5,554.21	17,432.68
5. สัตว์เลี้ยง	—	
รายได้	12,881.93	12,072.28
ต้นทุนผันแปร	8,267.22	10,656.38
รายได้สุทธิ	4,614.17	1,415.90
6. การเลี้ยงปลา		
รายได้	-	3,344.57
ต้นทุนผันแปร	-	2,465.06
รายได้สุทธิ	-	879.51
รวมรายได้สุทธิจากการทำไร่นาสวนผสมฯทั้งหมด	36,720.92	64,611.25
รายได้สุทธิจากการทำไร่นาสวนผสมฯเฉลี่ยต่อไร่	4,402.99	8,594.77

ตารางที่ 15 รายได้สุทธิที่เป็นตัวเงินเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรที่ได้จากกิจกรรมอื่นๆ นอกไร่
นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ จำแนกตามรายกิจกรรม

หน่วย : บาท/ปี

กิจกรรม	ผู้ทำไร่ นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ผู้ที่ไม่ทำไร่ นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	รวม
1. นา*			
รายได้	1,542.16	15,559.56	9,023.36
ต้นทุนผันแปร	686.74	6,507.79	3,793.48
รายได้สุทธิ	855.42	10,206.66	5,846.25
2. ยางพารา			
รายได้	92,640.96	39,594.74	64,329.78
ต้นทุนผันแปร	7,860.24	3,676.56	5,627.38
รายได้สุทธิ	84,780.72	35,918.17	58,702.39
3. ไม้ผล			
รายได้	361.45	784.42	587.19
ต้นทุนผันแปร	120.48	157.55	140.26
รายได้สุทธิ	240.96	590.86	427.70
4. พืชผัก			
รายได้	722.89	7,676.60	4,434.14
ต้นทุนผันแปร	186.74	3,078.00	1,729.83
รายได้สุทธิ	536.15	4,517.78	2,661.18
5. พืชไร่			
รายได้	-	1,263.15	674.15
ต้นทุนผันแปร	-	313.05	167.08
รายได้สุทธิ	-	950.10	507.08
6. สัตว์เลี้ยง			
รายได้	10,325.30	13,250.53	11,886.52
ต้นทุนผันแปร	9,578.31	7,172.84	8,294.49
รายได้สุทธิ	746.98	6,077.68	3,592.02
7. รายได้สุทธิทางการเกษตร นอกเหนือจากไร่ นาสวนผสมฯ	87,260.24	57,721.79	62,339.71

* รายได้สุทธิเฉลี่ยจากการทำนาอย่างเดี่ยวของผู้ที่ไม่ทำไร่ นาสวนผสมฯ อยู่ที่ 1,024.77 บาทต่อไร่
ซึ่งเมื่อเทียบกับการทำไร่ นาสวนผสมฯ ที่เปลี่ยนแปลงที่นามาทำจะต่างกันมาก

2.1.11 เปรียบเทียบรายได้และรายจ่ายระหว่างครัวเรือนที่ทำไร่นาสวนผสมฯ และครัวเรือนที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ

เมื่อพิจารณารายได้สุทธิทางการเกษตรทั้งหมดของครัวเรือนเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ กับเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ (ตารางที่ 17) พบว่าเกษตรกรผู้ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายได้สุทธิทางการเกษตรรวมทุกกิจกรรม เฉลี่ย 151,871.49 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่มีรายได้สุทธิเฉลี่ย 57,721.79 บาทต่อครัวเรือนเกือบ 3 เท่า แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของรายได้นอกฟาร์ม พบว่าเกษตรกรผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายได้จากกิจกรรมเกษตร เฉลี่ย 44,282.10 บาทต่อครัวเรือน มากกว่าเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่มีรายได้ส่วนนี้ เฉลี่ย 9,734.13 บาทต่อครัวเรือน ถึง 4 เท่าตัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ใช้แรงงานนอกฟาร์มมากกว่า เพื่อหารายได้เพิ่มให้เพียงพอกับความต้องการในครอบครัว แต่ในส่วนของรายได้นอกภาคเกษตร พบว่าเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายได้ เฉลี่ย 40,616.86 บาทต่อครัวเรือน มากกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ซึ่งมีรายได้ เฉลี่ย 33,358.95 บาทต่อครัวเรือน เพียงเล็กน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโดยพื้นฐานแล้วสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ บางส่วนมีระดับการศึกษาที่สูงจึงทำงานในหน้าที่การงานนอกภาคการเกษตรที่ดีกว่า ทำให้มีรายได้ส่วนนี้มากกว่าสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ เล็กน้อย

สำหรับรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายจ่ายสูงกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ชัดเจน คือ มีรายจ่ายทั้งหมด เฉลี่ย 106,363.37 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เทียบกับ 65,339.14 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในครัวเรือนที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ สัดส่วนของรายจ่ายสูงสุดเป็นค่าอาหาร รองลงมาเป็นค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ค่าของเครื่องใช้ในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายทางสังคม ค่ารักษาพยาบาล และค่าอื่นๆ เช่น ค่าประกันชีวิต ค่าท่องเที่ยว ค่าบุหรี่ย สุรา และค่าน้ำมัน ตามลำดับ ทั้งนี้ครัวเรือนที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายจ่ายสูงกว่าในทุกด้าน แต่ที่ต่างมาก คือ ค่าข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน และค่าใช้จ่ายทางสังคม อาจจะเป็นไปได้ว่าเมื่อมีรายได้มากขึ้นจึงมีโอกาสที่จะใช้จ่ายเป็นจำนวนเงินมากขึ้นในส่วนที่โดยปกติไม่ถือว่าสำคัญ (ตารางที่ 16)

เมื่อพิจารณารายได้เหนือรายจ่าย พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีรายได้เหนือรายจ่าย เฉลี่ยครัวเรือนละ 98,325.11 บาทต่อปี ซึ่งสูงกว่าครัวเรือนผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ที่มีรายได้เหนือรายจ่าย เฉลี่ย 72,008.58 บาทต่อปี แม้ว่าความแตกต่างนี้ไม่มากนัก แต่ก็ถือว่าสูงพอสมควรสำหรับครัวเรือนในชนบท (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 16 รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกร

หน่วย : บาท/ปี

รายการ	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม	รวม
	ตามแนวทฤษฎีใหม่	ตามแนวทฤษฎีใหม่	
ค่าอาหาร	34,457.83	28,378.94	31,213.48
ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน	25,800.00	18,220	21,757.49
ค่ารักษาพยาบาล	2,415.18	1,985.26	2180.45
สิ่งของและเครื่องใช้ในครัวเรือน	25,277.11	8,612.84	16,359.99
ค่าใช้จ่ายทางสังคม	15,377.11	7,756.84	11,310.11
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ*	3,036.14	385.26	1,621.34
รวม	106,363.37	65,339.14	84,442.86

* ไม่รวมค่าใช้จ่ายทางการเกษตร

ตารางที่ 17 รายได้รวม รายจ่าย และรายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกร

หน่วย: บาท/ปี

รายการ	ผู้ที่ทำไร่นาสวน	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวน	รวม
	ผสมตามแนว ทฤษฎีใหม่	ผสมตามแนวทฤษฎี ใหม่	
1. รายได้สุทธิรวมจากการทำไร่นา สวนผสมฯ	64,611.25	-	-
2. รายได้สุทธิทางการเกษตรจาก กิจกรรมอื่นนอกเหนือจาก กิจกรรมไร่นาสวนผสมฯ	87,260.24	57,721.79	62,339.71
3. รายได้สุทธิรวมทางการเกษตร	151,871.49	57,721.79	101,622.86
4. รายได้นอกฟาร์มในภาคเกษตร	9,734.13	44,282.10	28,173.03
5. รายได้นอกภาคเกษตร	40,616.86	33,358.95	36,743.25
6. รวมรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน	202,223.03	135,362.47	166,539.15
7. รวมรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน	106,363.37	65,339.14	84,442.86
8. รายได้เหนือรายจ่าย	98,325.11	72,008.58	84,279.77

2.1.12 ประโยชน์ของการทำไร่นาสวนผสมฯ

จากการสอบถามเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการทำไร่นาสวนผสมฯ โดยเปิดโอกาสให้ตอบได้หลายข้อ พบว่า ทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ เห็นว่าการทำไร่นาสวนผสมฯ สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ เพราะสามารถนำผลผลิตในฟาร์มที่มีหลากหลายชนิดมาบริโภคได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย รองลงมา ร้อยละ 95.48 เห็นว่าการทำไร่นาสวนผสมฯ ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังเห็นว่าการทำไร่นาสวนผสมฯ ทำให้มีผลผลิตสามารถบริโภคได้ตลอดปี (ร้อยละ 72.29) และมีงานทุกวันไม่ว่างงาน (ร้อยละ 62.65) ส่วนที่เหลือมีความเห็นกระจายในสัดส่วนที่สูง คือ เห็นว่ามีผลผลิตที่หลากหลาย (ร้อยละ 37.35) ช่วยให้คุณภาพร่างกายและจิตใจดีขึ้น (ร้อยละ 26.51) ทำให้ดินดีขึ้น (ร้อยละ 9.63) และลดการใช้สารเคมีได้ (ร้อยละ 8.81) (ตารางที่ 19) จะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ส่วนมากมีทัศนคติที่ดีต่อการทำไร่นาสวนผสมฯ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และอาหารในสัดส่วนที่สูง

ตารางที่ 18 ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

ลักษณะของประโยชน์	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	หน่วย : ร้อยละ	
		รวม *	
มีรายได้เพิ่มขึ้น	79	95.18	
มีงานทำทุกวันไม่ว่างงาน	52	62.65	
ลดรายจ่ายในครัวเรือน	83	100	
มีผลผลิตบริโภคตลอดปี	60	72.29	
สุขภาพร่างกายและจิตใจดีขึ้น	22	26.51	
มีผลผลิตที่หลากหลาย	31	37.35	
ทำให้ดินดีขึ้น	8	9.63	
ลดการใช้สารเคมี	4	8.81	

* ตอบได้หลายข้อ

2.1.13 ปัญหาในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ และความต้องการให้หน่วยงานของรัฐสนับสนุน

เมื่อสอบถามถึงปัญหาในการทำไร่นาสวนผสม โดยเปิดโอกาสให้ระบุปัญหาได้มากกว่า 1 ปัญหา พบว่ากว่าครึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 53.01 ของเกษตรกรผู้ทำไร่นาสวนผสมฯ ประสบปัญหาด้านราคาผลผลิตตกต่ำ เนื่องจากผลผลิตที่ออกมาในแต่ละครั้งมีปริมาณไม่สม่ำเสมอและมีปริมาณที่ไม่มากนักจนไม่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้ ถึงแม้ผลผลิตมีหลายชนิดแต่ผลผลิตก็ออกมาตามฤดูกาลพร้อมๆ กันกับเกษตรกรรายอื่นทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำได้ รองลงมา ร้อยละ 44.58 ระบุว่ามีปัญหาเรื่องแรงงาน กล่าวคือแรงงานในครัวเรือนที่ไม่เพียงพอ เพราะมีกิจกรรมทางการเกษตรมากเกินไป จึงต้องจ้างแรงงานจากภายนอกในบางกิจกรรม นอกจากการขาดแรงงานแล้วยังขาดทักษะและความรู้ เกี่ยวกับเทคนิคการทำกรเกษตรต่างๆ ที่หลากหลายในการทำไร่นาสวนผสมฯ อีกปัญหาหนึ่งที่พบในสัดส่วนพอสมควร คือ ปัญหาขาดแคลนเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น ระบบน้ำในฟาร์ม อุปกรณ์เก็บเกี่ยวผลผลิต ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการขาดน้ำในฤดูแล้ง การมีโรคและแมลงรบกวน และปัญหาอื่นๆ อยู่บ้างในสัดส่วนที่ต่ำลงไป คือ ขโมย ดินไม่ดี พื้นที่มีน้อย การคมนาคมไม่สะดวก ไม่มีความรู้ที่ดีพอในการทำกรไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

ในด้านความต้องการให้หน่วยงานของรัฐสนับสนุน ประมาณครึ่งหนึ่งของเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ คือ ร้อยละ 50.60 ระบุว่าต้องการให้หน่วยงานของรัฐสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ไม้ผลพันธุ์ดี พันธุ์ปลา และปุ๋ย รองลงมา ร้อยละ 25.30 ระบุว่าต้องการให้หน่วยงานของรัฐแก้ไขปัญหาเรื่องการตลาด เพราะถึงแม้ผลผลิตส่วนหนึ่งใช้บริโภคในครัวเรือน แต่ก็ยังมีที่เหลืออยู่พอสมควร ซึ่งจำเป็นต้องจำหน่าย แต่มักจะขายได้ราคาต่ำ ร้อยละ 14.46 ระบุว่าต้องการทัศนศึกษาดูงานฟาร์มตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ นอกจากนั้นยังต้องการให้มีระบบชลประทานเข้ามาในพื้นที่ ต้องการความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และอื่นๆ อีกในสัดส่วนที่น้อย แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ให้รัฐช่วยเหลือในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านปัจจัยการผลิตและการตลาด นอกจากนี้เกษตรกรส่วนหนึ่งยังต้องการความรู้ความเข้าใจในการทำไร่นาสวนผสมฯ เพื่อพัฒนาฟาร์มของตนเองให้ประสบผลสำเร็จ ควบคู่กับการสนับสนุนในเรื่องปัจจัยการผลิต และการแก้ปัญหาเรื่องการตลาด (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 ปัญหาในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ และความต้องการให้หน่วยงาน
ของรัฐสนับสนุน

รายการ	ความถี่	ร้อยละ*
ปัญหาในการทำไร่นาสวนผสม		
1. ขาดน้ำในฤดูแล้ง	20	24.10
2. ไม่มีเวลาดูแล	21	25.30
3. ราคาผลผลิตตกต่ำ	44	53.01
4. โรคและแมลงรบกวน	15	18.07
5. ขาดแคลนแรงงาน	37	44.58
6. ขาดแคลนเทคโนโลยี	31	37.35
7. อื่นๆ	7	8.43
ความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ		
1. ความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์	4	4.82
2. สนับสนุนปุ๋ยปัจจัยการผลิต	42	50.60
3. ทัศนศึกษาฟาร์มตัวอย่าง	12	14.46
4. การตลาด	21	25.30
5. ขลประทานเข้ามาในพื้นที่	9	10.84
6. อื่นๆ	5	6.02

* ตอบได้หลายข้อ

2.1.14 แนวโน้มของเกษตรกรที่จะทำไร่นาสวนผสม

จากการสอบถามเกษตรกรที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.05 ไม่คิดจะทำไร่นาสวนผสมฯ มีเพียงส่วนน้อยร้อยละ 18.95 เท่านั้นที่คิดจะทำไร่นาสวนผสมฯ ในจำนวนนี้ ร้อยละ 61.11 ให้เหตุผลที่คิดจะทำไร่นาสวนผสมฯ เพราะอยากมีผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลายไว้บริโภคในครัวเรือน รองลงมาร้อยละ 44.44 ให้เหตุผลว่าการทำนาที่เป็นอยู่ประสบปัญหาเสียหายบ่อย นอกจากนี้ ร้อยละ 22.22 เห็นเพื่อนบ้านทำแล้วได้ผลดีเลยคิดอยากทำบ้าง และร้อยละ 11.11 เท่ากัน ให้เหตุผลว่า มีพื้นที่ว่างยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ และต้องการลดรายจ่ายในครัวเรือน เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้ที่ไม่คิดจะทำ ส่วนใหญ่ร้อยละ 80.51 ให้เหตุผลว่าไม่มีเงินลงทุนในการขุดคูยกร่องหรือเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ เนื่องจากไม่ได้อยู่ในช่วงที่รับการอุดหนุนจากหน่วยงานของรัฐอีกต่อไป ร้อยละ 66.23 กลัวน้ำจะมีไม่เพียงพอในการทำ

การเกษตรแม้จะขุดสระน้ำในไร่นาแล้วก็ตาม เพราะลักษณะดินไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ดีในฤดูแล้ง นอกจากนี้ ร้อยละ 61.03 เห็นว่าการทำไร่นาสวนผสมฯ ไม่ได้ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับเงินที่ลงทุนไป เหตุผลอื่นๆ ที่พบคือ ไม่มีที่ดินหรือน้อย ร้อยละ 45.45 ไม่มีแรงงาน ร้อยละ 40.25 เสียหายที่ดินหากไม่ประสบผลสำเร็จ ร้อยละ 29.87 อยากรปลูกยางพารามากกว่า ร้อยละ 29.87 อายุมากเกินไปที่จะทำ ร้อยละ 2.95 และสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมอยู่ไกลบ้าน ร้อยละ 2.95 (ตารางที่ 20) จะเห็นได้ยังมีปัญหาที่เป็นข้อสังเกตสำหรับผู้ไม่ทำไร่นาสวนผสมหลายข้อที่บ่งบอกถึงความไม่มั่นใจต่อระบบนี้ในแง่ผลตอบแทน อีกทั้งมีปัญหาเรื่องการลงทุนในระยะแรก การขาดแคลนที่ดินและแรงงานด้วย

ตารางที่ 20 แนวโน้มในการที่จะทำไร่นาสวนผสมฯ สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ

แนวโน้มและเหตุผล	ความถี่	ร้อยละ
แนวโน้ม		
ไม่คิดจะทำไร่นาสวนผสมฯ	72	81.05
คิดจะทำไร่นาสวนผสมฯ	18	18.95
เหตุผลที่เกษตรกรคิดจะทำไร่นาสวนผสมฯ (n=18)*		
- เห็นเพื่อนบ้านทำแล้วได้รับผลดี	4	22.22
- ทำนาเสียหายบ่อย	8	44.44
- อยากรมีผลผลิตทางการเกษตรไว้บริโภคในครัวเรือน	11	61.11
- มีพื้นที่ว่างยังไม่ได้ใช้ประโยชน์	2	11.11
- ต้องการลดรายจ่ายในครัวเรือน	2	11.11
เหตุผลที่เกษตรกรไม่คิดจะทำไร่นาสวนผสมฯ (n=72) *		
- ไม่มีที่ดินหรือน้อย	35	45.45
- เห็นว่าไม่คุ้มกับการลงทุน	47	61.03
- ไม่มีเงินลงทุน	62	80.51
- ไม่มีแรงงาน	31	40.25
- ที่ไม่เหมาะสมอยู่ไกลบ้าน	2	2.95
- เสียหายที่ดินหากไม่ประสบผลสำเร็จ	23	29.87
- อายุมากเกินไปที่จะทำ	18	2.95
- อยากรปลูกยางพารามากกว่า	19	29.87
- กลัวว่าน้ำจะไม่เพียงพอในการทำการเกษตร	51	66.23

* ตอบได้หลายข้อ

2.1.15 การครอบครองทรัพย์สินและเครื่องมืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

จากการสอบถามถึงการครอบครองทรัพย์สิน และเครื่องมืออุปกรณ์ทาง

การเกษตร พบว่า มีความแตกต่างอยู่บ้างระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ และเกษตรกรที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ กล่าวคือ ในประเภทเครื่องมือทางการเกษตรที่ใช้งานในระยะยาวที่เกษตรกรใช้มากที่สุดคือ เครื่องสูบน้ำ กลุ่มที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีใช้มากถึง ร้อยละ 95.18 ในขณะที่ผู้ที่ได้ทำไร่นาสวนผสมมีครอบครองเพียง ร้อยละ 49.17 ทั้งนี้เพราะน้ำถือเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตร โดยเฉพาะในการทำไร่นาสวนผสมฯ เกษตรกรจึงจำเป็นต้องสูบน้ำจากแหล่งน้ำมาใช้ในยามขาดแคลน บางครั้งจำเป็นต้องใช้แก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ทำการเกษตรในฤดูน้ำหลากอีกด้วย เมื่อดูถึงเครื่องมือประเภทรับส่งข่าวสารและการขนส่ง พบว่าเกษตรกรมีโทรศัพท์มือถือเกือบทุกคนเฉลี่ยร้อยละ 98.31 โดยที่ครัวเรือนที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีทุกครัวเรือน ในขณะที่เกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมพบในสัดส่วนร้อยละ 96.84 สำหรับในการขนส่งเกือบทั้งหมดในทั้งสองกลุ่มใช้รถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะ โดยพบมีการครอบครองรถจักรยานยนต์ไม่ต่างกันนักระหว่างเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม ทั้งนี้เพราะรถจักรยานยนต์มีความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ และราคาไม่สูงมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับรถยนต์ที่เกษตรกรมีใช้แค่ร้อยละ 24.72 เท่านั้น โดยที่ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีสัดส่วนของการครอบครองรถยนต์สูงกว่าประมาณ 2 เท่า สำหรับโรงเรียนและสิ่งปลูกสร้างที่เกษตรกรมีมากได้แก่ ยุ้งฉาง เพื่อเก็บผลผลิตจากการทำนาและที่เหลือนส่วนหนึ่งเกษตรกรเก็บไว้บริโภค ตามด้วยคอกวัว คอกหมู และเล้าไก่ในสัดส่วนที่ไม่สูงนัก โดยไม่พบความแตกต่างชัดเจนระหว่างทั้ง 2 กลุ่ม อุปกรณ์และเครื่องมืออื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวในรายละเอียด เป็นเครื่องมือและอุปกรณ์ที่พบในสัดส่วนที่น้อย แต่ทั้งหมดพบการครอบครองในเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ในสัดส่วนที่สูงกว่า แสดงให้เห็นว่า การทำไร่นาสวนผสมฯ ทำให้เกษตรกรมีความสามารถในการสะสมทุน และนำเงินมาลงทุนในเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ดีกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 การครอบครองทรัพย์สินและเครื่องมืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

หน่วย : ร้อยละ*

รายการ	ผู้ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	รวม
1. เครื่องมือใช้งานระยะยาว			
1.1 รถแทรกเตอร์	4.81	1.05	2.81
1.2 รถไถเดินตาม	34.94	16.84	25.28
1.3 เครื่องพ่นสารเคมี	18.11	10.53	14.05
1.4 เครื่องนวดข้าว	4.82	0	2.25
1.5 เครื่องสูบน้ำ	95.18	49.47	70.79

ตารางที่ 21 (ต่อ)

หน่วย : ไร่ยละ*

รายการ	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	รวม
2. เครื่องมือรับส่งข่าวสารและ การขนส่ง			
2.1 รถเข็น	56.63	27.37	41.01
2.2 รถจักรยานยนต์	96.38	92.63	94.38
2.3 รถยนต์	33.73	16.84	24.72
2.4 วิทย์	77.11	67.37	71.91
2.5 โทรศัพท์	100	96.84	98.31
3. โรงเรือนและสิ่งปลูกสร้าง			
3.1 ยุ้งฉาง	56.63	51.57	53.93
3.2 โรงสีข้าว	2.40	—0	1.12
3.3 คอกวัว	53.01	47.36	50.00
3.4 คอกหมู	12.04	10.52	11.23
3.5 เล้าไก่	20.48	18.95	19.66

* ตอบได้หลายข้อ

2.1.16 การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบัน

การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันทางการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ในสัดส่วนสูงสุด โดยพบในกลุ่มที่ทำไร่นาสวนผสมฯ สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ เล็กน้อย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการออมเงินและการกู้เงินเป็นสำคัญ รองลงมาเป็นสมาชิกของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการกู้เงินเป็นหลัก เพราะเป็นสถาบันทางการเงินของรัฐที่เน้นให้เกษตรกรกู้ยืมเงินเพื่อการทำเกษตร นอกจากนี้มีบางครัวเรือนเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มสถาบันการเกษตรต่างๆ คือ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มปลูกผัก และกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรยั่งยืน กลุ่มเลี้ยงโคเนื้อ กลุ่มปลูกพริก กลุ่มแปรรูปผลผลิต ในสัดส่วนที่ลดหลั่นกันไป โดยเกือบทั้งหมดมีผู้ทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นสมาชิกในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่สังกัดกลุ่มหรือสถาบันอย่างน้อยหนึ่ง

กลุ่ม มีเพียงร้อยละ 6.32 ของเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ เท่านั้นที่ไม่สังกัดกลุ่มใดๆ เมื่อมองถึงภาพรวมจะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสถาบันเกษตรกรเกือบทุกกลุ่มมากกว่ากลุ่มที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ยกเว้นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่พบว่าต่ำกว่าเล็กน้อย สภาพเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ น่าจะมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรม และรับข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนความช่วยเหลือต่างๆ จากกลุ่มหรือสถาบันดีกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบัน

กลุ่มหรือสถาบัน	หน่วย : ร้อยละ*			
	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	เฉลี่ยในปัจจุบัน
	ก่อนทำ	ปัจจุบัน		
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	26.51	36.14	37.89	37.07
กลุ่มลูกค้า ธกส.	61.44	73.49	—	63.48
กลุ่มออมทรัพย์	77.11	80.72	69.47	74.72
กลุ่มเกษตรกร	54.21	53.01	31.57	41.57
กลุ่มปลูกผัก	40.24	30.12	11.57	20.22
กลุ่มอื่นๆ	-	44.657	31.57	37.64
ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มใดเลย	-	-	6.32	3.37

* ตอบได้หลายข้อ

2.1.17 แหล่งข้อมูลที่ช่วยในการตัดสินใจทำการเกษตร

ได้มีการวิเคราะห์ถึงแหล่งข้อมูลที่เป็นความรู้ที่ใช้ประกอบการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ ซึ่งคำตอบเป็นลักษณะของมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) เพื่อให้ทราบระดับความถี่ในการรับความรู้ข่าวสารการเกษตร โดยมีคำตอบให้เลือกตอบ 5 ระดับ คือ

ได้รับความรู้สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง	=	5
2 สัปดาห์ต่อครั้ง	=	4
เดือนละครั้ง	=	3
หลายเดือนครั้ง	=	2
ไม่เคยได้รับเลย	=	1

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับการได้รับความรู้ข่าวสารการเกษตรที่ช่วยในการตัดสินใจทำการเกษตรใช้เกณฑ์ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนระดับ}} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} = 0.8 \end{aligned}$$

ค่าอันตรภาคชั้นที่ได้มานำมากำหนดขอบเขตมัธยฐานในการอ่านช่วงความถี่และการแปลความหมายดังนี้

ขอบเขตมัธยฐาน	=	4.21 - 5.00	มากที่สุด
ขอบเขตมัธยฐาน	=	3.41 - 4.20	มาก
ขอบเขตมัธยฐาน	=	2.61 - 3.40	ปานกลาง
ขอบเขตมัธยฐาน	=	1.81 - 2.60	น้อย
ขอบเขตมัธยฐาน	=	1 - 1.80	น้อยมาก

ตารางที่ 23 ระดับการได้รับความรู้ที่ช่วยในการตัดสินใจ

ประเภทของแหล่งความรู้	ผู้ที่ทำไร่นาสวน		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวน		รวม	
	ผลตามแนว		ผลตามแนวทฤษฎี			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. เจ้าหน้าที่รัฐ						
- เกษตรอำเภอ	2.90	0.892	2.33	0.868	2.60	0.932
- เกษตรตำบล	2.94	0.786	2.89	0.874	2.60	0.892
- ประมงอำเภอ	1.46	0.801	1.53	0.783	1.49	0.790
- เจ้าหน้าที่ ธกส.	1.61	0.961	1.39	0.691	1.50	0.833
- ปศุสัตว์อำเภอ	1.55	1.039	1.55	0.848	1.51	0.940
- เจ้าหน้าที่สหกรณ์	1.34	0.569	1.37	0.799	1.54	0.699
เฉลี่ย	1.97	0.841	1.73	0.811	1.87	0.848
2. คนในหมู่บ้าน/ชุมชน						
- กำนันผู้ใหญ่บ้าน	2.45	1.224	2.69	1.186	2.58	1.215
- เกษตรกรผู้นำ	2.99	1.244	2.27	1.076	2.61	1.208
- เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง	3.23	1.959	2.80	1.190	3.00	1.406
เฉลี่ย	2.82	1.476	2.50	1.151	2.73	1.276

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ประเภทของแหล่งความรู้	ผู้ที่ทำไร่นาสวน ผสมตามแนว ทฤษฎีใหม่		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวน ผสมตามแนวทฤษฎี ใหม่		รวม	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
	3. กระบวนการเรียนรู้					
- การประชุม/ฝึกอบรม	2.60	0.492	2.23	0.905	2.40	0.762
- การทัศนศึกษาดูงาน	1.96	0.551	1.42	0.645	1.67	0.660
- จากแปลงส่งเสริม	1.87	0.729	1.34	0.638	1.58	0.686
- การจัดงานวันสาธิต	1.53	0.549	1.29	0.599	1.4	0.586
เฉลี่ย	1.99	0.580	1.57	0.697	1.76	0.674
4. สื่อสารมวลชน						
- หนังสือพิมพ์	2.61	1.228	2.38	1.338	2.49	1.290
- วิทยุ	2.87	1.463	2.06	1.119	2.44	1.348
- โทรทัศน์	3.73	1.326	3.36	1.120	3.53	1.231
- หอกระจายข่าว	2.17	1.198	1.56	.964	1.84	1.119
เฉลี่ย	2.85	1.304	2.34	1.135	2.58	1.247

ผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) แบ่งตามระดับการได้รับความรู้ พบว่า มีความแตกต่างในระดับการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆ ระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ กับเกษตรกรที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ ประเภทแหล่งความรู้ที่สำคัญอันดับต้นๆ ของผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ คือ สื่อมวลชนและคนในหมู่บ้าน หรือชุมชน ซึ่งเกษตรกรกลุ่มนี้ได้รับความรู้ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.85$ และ $\bar{X} = 2.82$ ตามลำดับ) ในขณะที่เกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ได้รับความรู้จากทั้งสองแหล่งดังกล่าวในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.34$ และ $\bar{X} = 2.50$ ตามลำดับ) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า แหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดในประเภทของสื่อมวลชน คือ โทรทัศน์ ซึ่งพบมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม สำหรับแหล่งความรู้ในประเภทของคนในหมู่บ้านที่สำคัญที่สุด คือ เพื่อนบ้าน และญาติพี่น้อง ซึ่งพบมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม ส่วนระดับการได้รับความรู้จากอีก 2 ประเภทแหล่งความรู้ คือ ประเภทเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประเภทกระบวนการเรียนรู้ พบว่า เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ได้รับ

ความรู้จากทั้งสองแหล่งในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.97$ และ $\bar{X} = 1.99$ ตามลำดับ) ในขณะที่เกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ประเภทเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉลี่ยในระดับน้อยมาก ($\bar{X} = 1.73$) ในทำนองเดียวกันกับได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ประเภทกระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 1.57$) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ในแหล่งความรู้ประเภทเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกษตรตำบลเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญในระดับปานกลางในทั้งสองกลุ่มเกษตรกรตามด้วยเกษตรอำเภอ ในทำนองเดียวกันการได้รับความรู้จากการประชุม หรือฝึกอบรมมีความสำคัญสูงกว่าแหล่งความรู้อื่นๆ ในประเภทกระบวนการเรียนรู้ โดยที่เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ได้รับความรู้จากแหล่งนี้ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.60$) ส่วนเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ได้รับความรู้จากแหล่งนี้ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.23$) โดยรวมแล้วแม้แหล่งความรู้ที่มีบทบาทต่อเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีแนวโน้มคล้ายคลึงกัน แต่เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯกลับมีระดับการได้รับความรู้จากทุกประเภท และทุกแหล่งความรู้ที่สำคัญในระดับที่สูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ เกือบทั้งหมด (ตารางที่ 23)

2.2 ปัจจัยทางจิตวิทยา: ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

ในตอนนี้จะกล่าวถึงผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมฯ ซึ่งเป็นปัจจัยด้านจิตวิทยาที่นำมาศึกษาในครั้งนี้

การเก็บข้อมูลระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ใช้ข้อคำถามที่ให้เลือกตอบแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (rating scale) ที่มีลักษณะการประเมินระดับความคิดเห็นของเกษตรกร ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ระดับ โดยใช้คะแนนดังนี้

เห็นด้วยมาก	=	4
เห็นด้วยปานกลาง	=	3
เห็นด้วยน้อย	=	2
ไม่เห็นด้วย	=	1

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมฯ ใช้เกณฑ์ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อันตรายค่า} &= \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนระดับ}} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{4 - 1}{4} = 0.75 \end{aligned}$$

ค่าอันตรภาคชั้นที่ได้มานำมากำหนดขอบเขตมัธยฐานในการแปลความหมายได้ดังนี้

ขอบเขตมัธยฐาน	=	3.26 - 4.00	เห็นด้วยมาก
ขอบเขตมัธยฐาน	=	2.51 - 3.25	เห็นด้วยปานกลาง
ขอบเขตมัธยฐาน	=	1.76 - 2.50	เห็นด้วยน้อย
ขอบเขตมัธยฐาน	=	1 - 1.75	ไม่เห็นด้วย

ผลการศึกษาซึ่งทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) ดังแสดงในตารางที่ 24 พบว่า ความคิดเห็นของเกษตรกรด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมฯ ทั้งผู้ทำและไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกัน คือ เห็นด้วยในระดับมากในรายละเอียดส่วนใหญ่ มีเพียงความคิดเห็นต่อการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ที่ว่าสามารถลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกฟาร์มได้เท่านั้นที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ความคิดเห็นในเชิงเห็นด้วยระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามมีรายละเอียดบางรายละเอียดที่เกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ในขณะที่ผู้ทำไร่นาสวนผสมฯ เห็นด้วยในระดับมาก ในทำนองเดียวกันกับความคิดเห็นต่อปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นในระดับมาก เกือบทุกรายละเอียดเช่นกัน มีเพียงรายละเอียดที่กล่าวถึงการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ต้องใช้งบลงทุนสูงเท่านั้นที่เกษตรกรเห็นด้วยระดับปานกลาง สำหรับความคิดเห็นที่มีต่อวิธีการส่งเสริมที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีระดับความเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางในรายละเอียดส่วนใหญ่ และส่วนใหญ่อยู่ในระดับเดียวกันทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตามในบางรายละเอียดระดับความคิดเห็นเฉลี่ยของเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ อยู่ในระดับมาก แต่เกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีระดับความเห็นด้วยปานกลาง คือ ความคิดเห็นที่ว่า การมีโอกาสเข้าร่วมประชุมหรือฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ มีผลต่อการตัดสินใจ และการมีโอกาสร่วมทัศนศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ มีผลต่อการตัดสินใจ และมีอยู่ 1 รายการที่ทั้งสองกลุ่มมีระดับความเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย คือ ความเห็นที่ว่า การอ่านหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ มีผลต่อการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมของความคิดเห็นด้านนี้แล้วเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.94$ สำหรับเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ และ $\bar{X} = 2.87$ สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ)

จะเห็นได้ว่าโดยภาพรวมแล้วเกษตรกรทั้งผู้ทำและไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีความเห็นสอดคล้องกันทั้งในด้านต่างๆ และในรายละเอียดของแต่ละด้าน ส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมาก และระดับปานกลาง มีส่วนน้อยเท่านั้นที่เห็นด้วยในระดับน้อย แต่มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านวิธีการส่งเสริมฯ ที่มีรายละเอียดของความคิดเห็นที่เกี่ยวกับประเภทของสื่อที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ซึ่งพบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มเห็นด้วยในระดับน้อย และไม่เห็นด้วยเป็นสำคัญ (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 ระดับความคิดเห็นด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร

ลักษณะของความคิดเห็น	ผู้ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่		ผู้ไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่		รวม	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ความคิดเห็นต่อองค์ความรู้ เกี่ยวข้องกับแนวทาง การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่						
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น	3.72	0.526	3.18	2.255	3.55	0.542
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ สามารถลดการใช้สารปราบศัตรูพืชได้	3.39	0.581	3.17	0.739	3.27	0.677
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ สามารถลดความเสี่ยงเรื่องราคาจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้	3.73	0.543	3.6	0.591	3.66	0.571
- การทำไร่นาสวนผสมฯ ทำให้มีผลผลิตหลายอย่างไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นการลดค่าใช้จ่าย	3.36	0.483	3.35	0.561	3.35	0.525
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ เป็นการช่วยให้ธรรมชาติเกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้น	3.48	0.687	3.37	0.547	3.42	0.617
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้มีแมลงศัตรูพืชทำลายผลผลิตน้อยลง	3.37	0.744	3.19	0.914	3.28	0.842
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้มีรายได้ต่อเนื่องทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี	3.46	0.721	3.43	0.595	3.44	0.655

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ลักษณะของความคิดเห็น	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม		รวม	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ สามารถหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในฟาร์มได้อย่างมีประสิทธิภาพ	3.40	0.661	3.44	0.54	3.42	0.598
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ สามารถลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกฟาร์มได้ เช่น ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ฯ	3.20	0.712	3.22	0.746	3.21	0.728
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ เป็นการแก้ปัญหาการว่างงานตามฤดูกาล	3.37	0.907	3.37	0.745	3.37	0.822
- การทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนทำให้มีรายได้มากขึ้น	3.65	0.48	3.46	0.582	3.56	0.542
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้มีแรงงานกลับเข้ามาทำงานในพื้นที่มากขึ้นเป็นการลดการอพยพแรงงาน	3.47	0.669	3.13	0.706	3.37	0.694
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้เป็นสุขภาพกายและสุขภาพจิตของเกษตรกรดีขึ้น	3.65	0.663	3.36	0.89	3.37	0.822
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ต้องอยู่ในพื้นที่ที่มีสภาพดิน สามารถขุดบ่อกักเก็บน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ	3.59	0.495	3.36	0.698	3.47	0.621
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนเป็นการลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก	3.29	0.944	3.32	0.623	3.3	0.787
- ในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ เกษตรกรต้องมีความขยันเป็นพิเศษ เพราะจะไม่มีความว่างเหมือนปลูกพืชเชิงเดี่ยว	3.53	0.76	3.47	0.682	3.51	0.715
- ในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ เกษตรกรจะต้องเป็นผู้ศึกษาหาความรู้ เพื่อให้มีข้อมูลใหม่ๆ ตลอดเวลา	3.86	0.417	3.45	0.665	3.64	0.597
- ในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่คนในครอบครัวทุกคนจะต้องแบ่งความรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม	3.66	0.476	3.39	0.657	3.52	0.594
เฉลี่ย	3.51	0.637	3.35	0.763	3.43	0.664

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ลักษณะของความคิดเห็น	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม		รวม	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
2. ความคิดเห็นต่อปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่						
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ทำให้มีเวลาทำกิจกรรมอย่างอื่นน้อยลง	3.61	0.49	3.47	0.0543	3.54	0.522
- การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ต้องใช้เงินลงทุนสูง	3.28	0.591	3.17	0.365	3.22	0.565
- สภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.43	0.702	3.40	0.628	3.42	0.661
- การมีถนนเข้าถึงพื้นที่มีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.30	0.866	3.54	0.665	3.43	0.772
- การได้รับข่าวสารการผลิตและการตลาดอย่างสม่ำเสมอมีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.58	0.607	3.52	0.543	3.54	0.573
- การได้รับการสนับสนุนจุดสระน้ำให้ฟรีจากหน่วยงานของรัฐมีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.39	0.641	3.29	0.481	3.34	0.561
- การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตมีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.45	0.815	3.49	0.543	3.47	0.682
- การมีโอกาสกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่างๆ มีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.40	0.701	3.49	0.523	3.45	0.611
- การได้รับโอกาสติดต่อและสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.23	1.262	3.54	0.598	3.39	0.976
- สภาพะการว่างงานมีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.40	0.826	3.15	0.583	3.26	0.715
- การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันมีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.75	0.537	3.43	0.63	3.58	0.608
- ขนาดการถือครองที่ดินมีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.86	0.354	3.49	0.581	3.66	0.52
เฉลี่ย	3.47	0.699	3.42	0.516	3.44	0.647

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ลักษณะของความคิดเห็น	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่		ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่		รวม	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
3. ความคิดเห็นต่อวิธีการส่งเสริมที่เกี่ยวกับการ การทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่						
- เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุด ในการส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสมตามแนว ทฤษฎีใหม่	3.17	0.489	3.06	0.741	3.30	0.548
- เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการ ส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.30	0.557	3.29	0.543	3.11	0.637
- การมีโอกาสเข้าร่วมประชุมหรือฝึกอบรมที่เกี่ยว ข้องกับการทำไร่นาสวนผสมมีผลต่อการตัดสินใจ ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.49	0.722	3.05	0.777	3.26	0.782
- การมีโอกาสร่วมทัศนศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้อง กับ การทำไร่นาสวนผสมฯ มีผลต่อการตัดสินใจทำ ไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	3.29	0.789	3.20	0.783.24	0.783	
- การฟังรายการวิทยุที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นา สวนผสมฯ มีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	2.54	1.014	2.48	0.823	2.330.93	
- การดูโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวน ผสมฯ มีผลต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมตาม แนวทฤษฎีใหม่	2.76	1.077	2.79	0.617	2.780.86	
- การอ่านหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นา สวนผสมฯ มีผลต่อ การตัดสินใจทำไร่นาสวน ผสมตามแนวทฤษฎีใหม่	2.06	1.291	2.20	0.906	2.13	1.102
เฉลี่ย	2.94	0.848	2.87	0.741	2.88	0.806

2.3 การเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของเกษตรกร ระหว่างเกษตรกรที่ทำและไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

จากการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ เศรษฐกิจสังคม และด้านจิตวิทยา ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ ระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ และเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนฯ โดยใช้วิธีการทดสอบแบบ t (t-test) ผลการเปรียบเทียบมีดังนี้ (ตารางที่ 25)

2.3.1 ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ พบว่า มี 3 ตัวแปร จากทั้งหมด 4 ตัวแปรที่นำมาทดสอบตามที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิด การวิจัยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างครัวเรือนทำไร่นาสวนผสมฯ กับครัวเรือนที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ กล่าวคือ ขนาดของพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่การปลูกไม้ผลและไม่ยืนต้นของครัวเรือนเกษตรกรผู้ที่ทำและไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ $P \leq 0.01$ ในขณะที่พื้นที่ปลูกยางพารามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $P \leq 0.05$ ทั้งนี้เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีขนาดพื้นที่ทั้ง 3 ส่วนนี้สูงกว่าผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีเพียงพื้นที่ทำนาเท่านั้นที่ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การที่พบความแตกต่างอย่างสำคัญระหว่างครัวเรือนเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ ซึ่งมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรทั้งพื้นที่รวม พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม่ยืนต้น และพื้นที่ปลูกยางพาราสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ อาจจะเป็นไปได้ว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่การเกษตรมาก ไม่ต้องวิตกกังวลกับความเสียหายที่อาจจะต้องประสบจากการตัดสินใจปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญมาทำการเกษตรในรูปแบบใหม่นี้ เพราะครัวเรือนมีความพร้อมด้านพื้นที่จะตัดสรรเพื่อการทำไร่นาสวนผสมส่วนหนึ่งซึ่งเดิมมักจะเป็นที่นา ในขณะที่ยังมีรายได้ที่ค่อนข้างมั่นคงจากสวนยางและสวนไม้ผลบางส่วนที่มีอยู่ก่อนแล้ว อีกทั้งรายได้เหล่านี้ยังสามารถนำมาสนับสนุนเป็นเงินลงทุนในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรมาเป็นไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่อย่างไม่ลำบาก ส่วนพื้นที่ทำนาที่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจจะเป็นไปได้ว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่มไม่ได้ให้ความสำคัญที่แตกต่างกันต่อการทำนา ทั้งนี้เกษตรกรทั้งสองกลุ่มอาจจะไม่ได้มุ่งทำนาเพื่อขายเป็นสำคัญ แต่เป็นการทำนาเพื่อบริโภคเป็นหลัก จึงยังคงจัดสรรพื้นที่เพื่อการทำนาที่ไม่ต่างกันชัดเจนระหว่างกลุ่ม

2.3.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคม พบว่ามีตัวแปรปัจจัยด้านนี้อยู่ 10 ตัว จากทั้งหมด 12 ตัว ที่นำมาทดสอบตามที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ และผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ โดยที่ 9 ใน 10 ตัวแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติที่ $P \leq 0.01$ ได้แก่ (1) รายได้สุทธิทางการเกษตร (2) รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน (3) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (4) สัดส่วนของพื้นที่ทำการเกษตรต่อหน่วย

แรงงาน (5) จำนวนของการศึกษาในโรงเรียนของหัวหน้าครัวเรือน (6) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (7) การรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ (8) การรับรู้ข่าวสารจากกระบวนการเรียนรู้ และ (9) การรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชน ส่วนตัวแปรอีกตัวหนึ่ง คือ พื้นที่ทำการเกษตรต่อหน่วยแรงงาน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $P \leq 0.05$ การที่พบความแตกต่างในปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคมเศรษฐกิจของครัวเรือน รวมทั้งการรับรู้ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ จากแหล่งต่างๆ ทำให้เห็นได้ว่าผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการที่ได้เปรียบผู้ที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ อีกทั้งคนเหล่านี้ยังติดตามข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ที่เป็นแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ ในระดับที่สูงกว่าด้วย

2.3.3 ปัจจัยด้านจิตวิทยา จากปัจจัยด้านจิตวิทยา ซึ่งเป็นความคิดเห็นด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ จำนวน 3 ตัวแปรที่นำมาทดสอบ พบว่า มีเพียงตัวแปรเดียว คือ ความคิดเห็นต่อองค์ความรู้ในการทำไร่นาสวนผสมฯ ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) โดยค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นข้อนี้ของผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของผู้ที่ไม่ทำทำไร่นาสวนผสมฯ ในขณะที่อีก 2 ตัวแปร คือ ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ และความคิดเห็นต่อวิธีการส่งเสริมที่เกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมฯ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างเกษตรกร 2 กลุ่ม แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีความเห็นต่อองค์ความรู้ในการทำไร่นาสวนผสมฯ ดีกว่า หรือในทางบวกมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำไร่นาสวนผสมฯ ในขณะที่ความคิดเห็นด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไม่มีความ แตกต่างกันชัดเจน อันเป็นการสะท้อนความสำคัญของความคิดเห็นที่ต่างกัน เฉพาะด้านองค์ความรู้เท่านั้นที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจ

ตารางที่ 25 เปรียบเทียบปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ ระหว่างเกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมฯ กับเกษตรกรที่ไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ

ตัวแปร	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ค่า t	ความมี นัยสำคัญ
1. ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ				
- ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)	21.45	16.25	3.330	0.001**
- พื้นที่ทำนา (ไร่)	10.60	9.59	0.611	0.542
- พื้นที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น (ไร่)	2.22	0.36	4.046	0.000**
- พื้นที่สวนยาง (ไร่)	7.71	5.41	2.322	0.021*

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ตัวแปร	ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ผู้ที่ไม่ทำไร่นาสวนผสม ตามแนวทฤษฎีใหม่	ค่า t	ความมี นัยสำคัญ
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม				
- รายได้สุทธิทางการเกษตร (บาท)	151,1871.49	57,721.42	4.164	0.000**
- รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน (บาท)	202,223.30	135,362.47	2.936	0.004**
- ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (บาท)	106,363.37	65,339.14	4.073	0.000**
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	2.66	2.35	3.144	0.002**
- หน่วยแรงงานทำการเกษตร (คน)	2.06	1.95	1.256	0.211
- พื้นที่ทำการเกษตรต่อหน่วย แรงงาน (ไร่)	11.87	9.40	2.479	0.014*
- จำนวนปีของการศึกษาใน โรงเรียนของหัวหน้าครัวเรือน	3.11	2.24	5.360	0.000**
- การรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ ของรัฐ	1.97	1.73	3.07	0.002**
- การรับรู้ข่าวสารจากบุคคลใน ท้องถิ่น	2.82	2.50	2.704	0.008**
- การรับรู้ข่าวสารจากกระบวนการ การเรียนรู้	1.99	1.57	6.639	0.000**
- การรับรู้ข่าวสารจากสื่อสาร มวลชน.	2.85	2.34	4.006	0.000**
3. ปัจจัยด้านจิตวิทยา				
- ความคิดเห็นต่อองค์ความรู้ใน การทำไร่นาสวนผสมฯ	3.51	3.35	2.689	0.008**
- ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ	3.47	3.42	1.075	0.284
- ความคิดเห็นต่อวิธีการส่งเสริม ที่เกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสมฯ	2.94	2.87	0.303	0.762

* มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ $P \leq 0.05$ ** มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งที่ $P \leq 0.01$

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับการตัดสินใจของเกษตรกรในการทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ ด้านเศรษฐกิจสังคม และด้านจิตวิทยา ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ กับการตัดสินใจทำหรือไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกร ซึ่งเป็นตัวแปรตาม โดยให้น้ำหนักคะแนนตามประเภทของครัวเรือนเกษตรกร ดังนี้

เกษตรกรผู้ตัดสินใจไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ = 1

เกษตรกรผู้ตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ = 2

ผลการทดสอบด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) แสดงผลของความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม และด้านจิตวิทยา กับการตัดสินใจทำหรือไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ ของเกษตรกรในอำเภอควนขนุน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านต่างๆ กับการตัดสินใจทำหรือไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ความมีนัยสำคัญ
1. ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ		
- ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร	0.224	0.001**
- พื้นที่ทำนา	0.046	0.542
- พื้นที่ไม้ผลและไม่ยืนต้น	0.308	0.000**
- พื้นที่สวนยาง	0.173	0.021*
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม		
- รายได้สุทธิทางการเกษตร	0.905	0.000**
- รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน	0.227	0.002**
- ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	0.307	0.000**
- รายได้เหนือรายจ่าย	0.79	0.294
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	0.229	0.002**
- หน่วยแรงงานทำการเกษตร	0.093	0.219
- พื้นที่ทำการเกษตรต่อหน่วยแรงงาน	0.365	0.000**
- ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	0.376	0.000**

ตารางที่ 26 (ต่อ)

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ความมีนัยสำคัญ
- การรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง	0.225	0.002**
- การรับรู้ข่าวสารจากบุคคลในท้องถิ่น	0.202	0.007**
- การรับรู้ข่าวสารจากสื่อสารมวลชน	0.293	0.000**
- การรับรู้ข่าวสารจากกระบวนการเรียนรู้	0.444	0.000**
3. ปัจจัยด้านจิตวิทยา		
- ความคิดเห็นต่อองค์ความรู้ในการทำไร่นาสวนผสมฯ	0.195	0.009**
- ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่นาสวนผสมฯ	0.081	0.281
- ความคิดเห็นต่อวิธีการส่งเสริมฯ	0.023	0.187

* มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $P \leq 0.05$

** มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $P \leq 0.01$

2.4.1 ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ พบว่า ตัวแปรเกือบทุกตัวแปรที่นำทดสอบมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสม กล่าวคือ ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร และพื้นที่การปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) สำหรับพื้นที่การปลูกสวนยาง มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$) แสดงให้เห็นว่า จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด พื้นที่การปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และพื้นที่การปลูกสวนยางมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ กล่าวคือ เกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด พื้นที่การปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และพื้นที่การปลูกสวนยางน้อย มีแนวโน้มตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ น้อยด้วยเช่นกัน สำหรับพื้นที่ทำนาที่มีอยู่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากความแตกต่างในขนาดของพื้นที่ที่จัดสรรสำหรับทำนาไม่เด่นชัดระหว่างเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม

2.4.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคม พบว่า มี 10 ตัวแปรจากทั้งหมด 12 ตัวแปร ที่นำมาทดสอบ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการตัดสินใจทำ หรือไม่ทำไร่นาสวนผสมฯ กล่าวคือ รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน และรายจ่ายของครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า การที่เกษตรกรมีรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนมาก เกษตรกรมีแนวโน้มตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ มากด้วย ในทำนองเดียวกันรายได้สุทธิทางการเกษตร มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) หมายถึง การมีรายได้สุทธิของเกษตรกรสูงขึ้น มีแนวโน้มจะพบในกลุ่มผู้ที่ตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ มากกว่าผู้ที่ไม่ทำ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงประสิทธิภาพทางการเกษตรที่ต่างกันระหว่างเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม ทั้งนี้ผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมฯ มีประสิทธิภาพสูงกว่า เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ทางการเกษตรต่อหน่วยแรงงาน พบว่า มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) หมายความว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ทางการเกษตรต่อหน่วยแรงงานมาก มีแนวโน้มจะตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ มากด้วย ในทำนองเดียวกันจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีมาก เกษตรกรมีแนวโน้มจะทำไร่นาสวนผสมฯ มาก สำหรับการได้รับศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนโดยพิจารณาจากจำนวนปีที่อยู่ในโรงเรียน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า ยิ่งหัวหน้าครัวเรือนมีพื้นฐานการศึกษาสูงมีแนวโน้มจะตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ มาก ในส่วนของการรับข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ คือ การรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การรับรู้ข่าวสารจากบุคคลในท้องถิ่น การรับรู้ข่าวสารจากกระบวนการเรียนรู้ และการรับรู้ข่าวสารจากสื่อสารมวลชน พบว่า ทั้งหมดมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า การได้รับข่าวสารความรู้ทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ ของเกษตรกร กล่าวคือ การที่เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้ทางการเกษตรตามระบบการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จากกระบวนการเรียนรู้ และจากสื่อสารมวลชนในระดับมากมีแนวโน้มในการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ สูง ทั้งนี้เนื่องจากการทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นการเปลี่ยนแปลงใหม่ที่แตกต่างจากเดิมอยู่มาก ทั้งในเรื่องของการปรับพื้นที่ และรูปแบบการทำเกษตร จึงต้องอาศัยการกระตุ้นด้านข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ อีกทั้งต้องมีการเรียนรู้ อยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ที่มีโอกาสติดต่อกับเจ้าหน้าที่ บุคคลในท้องถิ่นและติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชน และมีโอกาสทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง มีแนวโน้มจะตัดสินใจทำการเกษตรรูปแบบใหม่นี้

2.4.3 ปัจจัยด้านจิตวิทยา พบว่า ความคิดเห็นของเกษตรกรด้านองค์ความรู้ในการทำไร่นาสวนผสมฯ เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) ในขณะที่ความคิดเห็นด้านอื่นๆ อีก 2 ด้าน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า ความคิดเห็นต่อองค์ความรู้ในการทำไร่นาสวนผสมฯ มีความเกี่ยวข้องชัดเจนกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ อย่างสำคัญ กล่าวคือ เกษตรกรที่เห็นด้วยมากต่อองค์ความรู้ในการทำไร่นาสวนผสมฯ สูง มีโอกาสในการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมฯ สูงตามไปด้วย

จะเห็นได้ว่า ตัวแปรปัจจัยทางด้านกายภาพชีวภาพเกือบทั้งหมด ได้แก่ ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่การปลูกไม้ผล-ไม้ยืนต้น และพื้นที่ทำสวนยางพารา ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเกือบทั้งหมด คือ รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน รายจ่ายของครัวเรือน ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารจากทุกแหล่ง ไม่ว่าจะเป็นจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมฯ การรับรู้ข่าวสารจากบุคคลในท้องถิ่น การรับรู้ข่าวสารจากกระบวนการเรียนรู้ และด้านการรับรู้ข่าวสารจากสื่อสารมวลชน และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ในส่วนของความคิดเห็นต่อองค์ความรู้ของเกษตรกรในการทำไร่นาสวนผสมฯ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญในการตัดสินใจทำหรือไม่ทำไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยปัจจัยเหล่านี้ทั้งหมดสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจทำไร่นาสวนผสม กล่าวคือ ผู้ที่มีปัจจัยเหล่านี้ในระดับสูงกว่ามีแนวโน้มจะได้ตัดสินใจทำไร่นาสวนผสมมากกว่าผู้ที่มีปัจจัยเหล่านี้ในระดับที่ต่ำกว่า ข้อค้นพบเหล่านี้จึงเป็นการสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้เป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นกรณีของปัจจัยด้านจิตวิทยาที่มีเพียง 1 ใน 3 ชุดตัวแปรที่ทดสอบเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจจะเป็นไปได้ว่าปัจจัยด้านจิตวิทยามีความไม่แน่นอนสูง เนื่องจากเป็นการวัดจากความเห็นของเกษตรกร ซึ่งอาจจะมีความแปรปรวนอยู่สูงกว่าในแต่ละกลุ่ม